ΣΧΟΛΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ
78η ΕΣ ΦΔΠ

ΑΤΟΜΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

Η ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ ΣΤΟ ΟΥΚΡΑΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΙΣ ΒΑΣΙΚΕΣ ΔΙΕΘΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ

ΤΟΥ

ΣΜΗΝΑΡΧΟΥ (Ι) ΜΙΧΑΗΛΑΡΑ ΣΤΥΛΙΑΝΟΥ

ΥΠΕΥΘΥΝΟΣ ΣΥΜΒΟΥΛΟΣ
ΔΡ. ΠΑΠΑΦΛΩΡΑΤΟΣ ΙΩΑΝΝΗΣ

20 ΜΑΡΤΙΟΥ 2026

ΕΥΧΑΡΙΣΤΙΕΣ

Ευχαριστώ θερμά τον καθηγητή Ιωάννη Παπαφλωράτο για τις συμβουλές του κατά τη διάρκεια συγγραφής της παρούσας διατριβής.

Επίσης, θα ήθελα να ευχαριστήσω τα στελέχη της Σχολής Εθνικής Άμυνας για την άψογη συνεργασία και την οικογένειά μου για την αμέριστη συμπαράστασή της κατά τη διάρκεια της φοίτησής μου.

ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

ΠΕΡΙΛΗΨΗ ΑΤΟΜΙΚΗΣ ΔΙΑΤΡΙΒΗΣ

«Η ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ ΣΤΟ ΟΥΚΡΑΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΙΣ ΒΑΣΙΚΕΣ ΔΙΕΘΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ»

Η παρούσα διατριβή πραγματεύεται τη διαμόρφωση και εφαρμογή της Υψηλής Στρατηγικής των Ηνωμένων Πολιτειών στο πλαίσιο του Ουκρανικού Ζητήματος, αξιοποιώντας ως εργαλείο ανάλυσης τις βασικές διεθνολογικές θεωρίες˙ τον Ρεαλισμό, τον Φιλελευθερισμό και τον Κονστρουκτιβισμό. Η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία τον Φεβρουάριο του 2022 αποτέλεσε αφορμή για τη μελέτη μιας σύνθετης στρατηγικής διαδικασίας που εκτείνεται χρονικά από την ανεξαρτησία της Ουκρανίας το 1991, περνά από την Πορτοκαλί Επανάσταση (2004) και την προσάρτηση της Κριμαίας (2014) και κορυφώνεται με την ανοιχτή στρατιωτική σύγκρουση της τελευταίας τετραετίας.

Στο θεωρητικό μέρος της εργασίας παρουσιάζονται οι βασικές αρχές των τριών διεθνολογικών παραδόσεων, καθώς και η έννοια και οι πυλώνες της Υψηλής Στρατηγικής μέσα από το μοντέλο DIME (Diplomatic, Informational, Military, Economic). Ο Ρεαλισμός αναλύει τις διεθνείς σχέσεις υπό το πρίσμα της ισχύος, του εθνικού συμφέροντος και της αναρχίας του διεθνούς συστήματος. Ο Φιλελευθερισμός αντιτάσσει στη ρεαλιστική σκοπιά την πεποίθηση ότι η δημοκρατία, η οικονομική αλληλεξάρτηση και οι διεθνείς θεσμοί συμβάλλουν αποφασιστικά στη διατήρηση της ειρήνης. Ο Κονστρουκτιβισμός, τέλος, αναδεικνύει τον ρόλο των ιδεών, των κανόνων, των ταυτοτήτων και των κοινωνικών αφηγημάτων στη διαμόρφωση της κρατικής συμπεριφοράς.

Στο ιστορικό μέρος της διατριβής εξετάζεται η εξέλιξη του Ουκρανικού Ζητήματος από τη μετασοβιετική περίοδο έως σήμερα, με ιδιαίτερη έμφαση στα γεγονότα του 2014 και στην κλιμάκωση που οδήγησε στην εισβολή του 2022. Η εργασία εντοπίζει ότι η δυτική στρατηγική ασάφεια ως προς την ένταξη της Ουκρανίας στο ΝΑΤΟ [η οποία παρέμεινε σε καθεστώς ανοικτής υπόσχεσης από τη Σύνοδο Κορυφής του Βουκουρεστίου (2008)] δημιούργησε ένα αποτυχημένο αποτρεπτικό πλαίσιο: δεν παρείχε στην Ουκρανία τις εγγυήσεις ασφαλείας βάσει του Άρθρου 5 της Βορειοατλαντικής Συνθήκης, ενώ παράλληλα εντεινόταν η ρωσική αναθεωρητικότητα χωρίς αντίκρισμα αποτροπής.

Στο κύριο μέρος του παρόντος πονήματος, η αμερικανική στρατηγική ερμηνεύεται μέσα από τις τρεις θεωρητικές παραδόσεις. Από ρεαλιστική σκοπιά, η υποστήριξη της Ουκρανίας αντανακλά την προσπάθεια εξισορρόπησης της ρωσικής αναθεωρητικής στάσης και διατήρησης της αμερικανικής πρωτοκαθεδρίας στον ευρωπαϊκό χώρο, αποφεύγοντας ωστόσο την άμεση στρατιωτική σύγκρουση. Από φιλελεύθερη σκοπιά, η αμερικανική πολιτική εκφράζει τη δέσμευση στις αξίες της δημοκρατίας και του κράτους δικαίου, αξιοποιώντας τον θεσμικό ιστό του ΝΑΤΟ, της ΕΕ και του ΟΗΕ ως πολλαπλασιαστές ισχύος νομιμότητας και ισχύος. Από κονστρουκτιβιστική σκοπιά, η

αμερικανική στρατηγική αναδεικνύεται ως ένας αγώνας ταυτοτήτων και αφηγημάτων, όπου η κατασκευή της Ουκρανίας ως ευρωπαϊκής χώρας αντιπαρατίθεται στη ρωσική αφήγηση περί ενιαίου ρωσο-ουκρανικού λαού.

Τα συμπεράσματα της εργασίας αναδεικνύουν ότι καμία εκ των τριών θεωριών δεν επαρκεί πλήρως από μόνη της για την πλήρη ερμηνεία της αμερικανικής στρατηγικής. Ο Ρεαλισμός παρέχει το πιο συνεκτικό πλαίσιο ανάλυσης, επαληθεύοντας τη διαχρονική αξία των αρχών ισχύος και αποτροπής, ενώ ο Φιλελευθερισμός και ο Κονστρουκτιβισμός συμπληρώνουν την εικόνα με τη θεσμική διάσταση και τον ρόλο των αφηγημάτων αντίστοιχα. Η αποτελεσματική Υψηλή Στρατηγική απαιτεί σαφή ευθυγράμμιση σκοπών και μέσων, ορθολογική αξιοποίηση των τεσσάρων συντελεστών ισχύος, όπως είναι η Διπλωματία, οι Πληροφορίες, η Στρατιωτική Ισχύς και η Οικονομία, καθώς και εσωτερική και διεθνής νομιμοποίηση. Το Ουκρανικό Ζήτημα επιβεβαιώνει εμπράκτως ότι η στρατηγική ασάφεια και η αναντιστοιχία μεταξύ ρητορικής και πράξης ενδέχεται να δημιουργούν κενά αποτροπής με σοβαρές γεωπολιτικές συνέπειες.

Αριθμός Λέξεων: 498

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

ΠΙΝΑΚΑΣ ΠΕΡΙΕΧΟΜΕΝΩΝ

ΕΙΣΑΓΩΓΗ 1

ΣΚΟΠΟΣ 2

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ - ΠΑΡΑΔΟΧΕΣ 2

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ 3

ΜΕΡΟΣ Α' 5

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΔΙΕΘΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ 5

1.1 Γενικά 5

1.2 Ρεαλισμός 6

1.3 Φιλελευθερισμός 7

1.4 Κονστρουκτιβισμός 9

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ 11

2.1 Προσδιορισμός της Έννοιας 11

2.2 Πυλώνες της Υψηλής Στρατηγικής 12

2.3 Στρατηγικές των Κρατών 15

2.4 Σχεδιασμός Υψηλής Στρατηγικής 17

ΜΕΡΟΣ Β' 19

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΟΥΚΡΑΝΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ 19

3.1 Μετασοβιετική Περίοδος 1991 - 2013 19

3.2 Η Κρίση του 2014 και η Προσάρτηση της Κριμαίας 21

3.3 Από το 2014 έως τη Ρωσική Εισβολή το 2022 23

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΗΠΑ ΜΕΤΑ ΤΟ 1991 27

4.1 Οι Προκλήσεις της Μεταψυχροπολεμικής Εποχής 27

4.2 Ο Αναπροσανατολισμός της Στρατηγικής μετά το 2014 28

4.3 Ο Ρόλος των Συμμαχιών και των Διεθνών Οργανισμών 29

ΜΕΡΟΣ Γ' 32

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΙΣ ΔΙΕΘΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ 32

5.1 Ρεαλιστική Ερμηνεία της Αμερικανικής Στρατηγικής 32

5.2 Φιλελεύθερη Ερμηνεία της Αμερικανικής Στρατηγικής 33

5.3 Κονστρουκτιβιστική Ερμηνεία της Αμερικανικής Στρατηγικής 35

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ..... 37
ΕΠΙΛΟΓΟΣ 40
ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ..... 41
«Α» Πηγές - Βιβλιογραφία Α-1
«Β» Τα Κράτη στη Διεθνή Πολιτική.....Β-1

Σμήναρχος (Ι)
Στυλιανός Μιχαηλάρας
του Νικολάου (ΑΜ: 19450)
Σπουδαστής ΣΕΘΑ 78ης ΕΣ ΦΔΠ
Αθήνα, 20 Μαρ 26

ΑΤΟΜΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ

«Η ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΗΝΩΜΕΝΩΝ ΠΟΛΙΤΕΙΩΝ ΣΤΟ ΟΥΚΡΑΝΙΚΟ ΖΗΤΗΜΑ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΙΣ ΒΑΣΙΚΕΣ ΔΙΕΘΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ»

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Η Ρωσική εισβολή στην Ουκρανία τον Φεβρουάριο του 2022 αποτέλεσε σημείο καμπής στη σύγχρονη ιστορία, επαναφέροντας στο προσκήνιο ζητήματα ισορροπίας ισχύος, γεωπολιτικού ανταγωνισμού και στρατηγικής αναδιάρθρωσης του διεθνούς συστήματος. Για πρώτη φορά μετά το τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου, μια μεγάλη δύναμη προχώρησε σε πλήρη στρατιωτική εισβολή εναντίον ενός γειτονικού κυρίαρχου κράτους, θέτοντας υπό αμφισβήτηση τις θεμελιώδεις αρχές της διεθνούς τάξης που διαμορφώθηκε μετά τον Ψυχρό Πόλεμο.

Η νεότερη ρωσική προσέγγιση του Ουκρανικού Ζητήματος ανάγεται στις αρχές της δεκαετίας του 1990, με αφετηρία την ανακήρυξη της ουκρανικής ανεξαρτησίας (1991) και την ανατολική διεύρυνση του ΝΑΤΟ. Μέσω κομβικών σταθμών, όπως η Πορτοκαλί Επανάσταση (2004), η προσάρτηση της Κριμαίας (2014) και η ολομέτωπη εισβολή του 2022, αναδεικνύεται η κλιμακούμενη γεωπολιτική αντιπαράθεση Ρωσίας - Δύσης για τον στρατηγικό προσανατολισμό της Ουκρανίας και τη διαμόρφωση της ευρωπαϊκής αρχιτεκτονικής ασφαλείας.

Το Ουκρανικό Ζήτημα συνιστά ένα από τα κομβικά γεγονότα της σύγχρονης διεθνούς πολιτικής, με στρατηγικές, γεωπολιτικές και ιδεολογικές προεκτάσεις. Πέραν του επαναπροσδιορισμού των ρωσο-δυτικών σχέσεων, ανέδειξε εκ νέου τις Ηνωμένες Πολιτείες Αμερικής (ΗΠΑ) ως κεντρικό δρώντα του διεθνούς συστήματος. Υπό αυτό το πρίσμα, η αμερικανική Υψηλή Στρατηγική αντανακλά τη συστηματική επιδίωξη διατήρησης της ηγεμονίας, αναχαίτισης της ρωσικής αναθεωρητικής πολιτικής και διαμόρφωσης ενός διεθνούς περιβάλλοντος ευνοϊκού για τα μακροπρόθεσμα αμερικανικά συμφέροντα.

Οι ΗΠΑ, ως κυρίαρχη δύναμη του δυτικού κόσμου και εγγυήτρια της μετα-ψυχροπολεμικής ευρωπαϊκής ασφάλειας, υιοθέτησαν μια πολυδιάστατη στρατηγική που περιλαμβάνει στρατιωτική βοήθεια, οικονομικές κυρώσεις, διπλωματική κινητοποίηση και ενίσχυση των διατλαντικών συμμαχιών. Ωστόσο, χαρακτηρίζεται από την προσεκτική διατήρηση της ισορροπίας μεταξύ περιφερειακών και παγκόσμιων στρατηγικών προτεραιοτήτων και αποφυγής ευθείας στρατιωτικής σύγκρουσης με τη Ρωσία.

Η σημασία της μελέτης της Αμερικανικής Υψηλής Στρατηγικής στο Ουκρανικό Ζήτημα, αποτελεί ευκαιρία, υπό το πρίσμα των διεθνολογικών θεωριών, για ανάλυση του τρόπου με τον οποίο οι Μεγάλες Δυνάμεις διαμορφώνουν τη στρατηγική τους σε ένα ταχέως μεταβαλλόμενο διεθνές περιβάλλον, όπου συνυπάρχουν γεωπολιτικοί ανταγωνισμοί, οικονομική αλληλεξάρτηση, θεσμική συνεργασία και ιδεολογικές διαφορές.

Η προσέγγιση των βασικών διεθνολογικών θεωριών, επιτρέπει την κατανόηση της Αμερικανικής στρατηγικής. Ο Ρεαλισμός προσφέρει το πλαίσιο ανάλυσης της ισορροπίας ισχύος και της αποτροπής απέναντι στη ρωσική αναθεωρητικότητα. Ο Φιλελευθερισμός φωτίζει το θεσμικό σκέλος των αμερικανικών επιλογών, όπως η ενίσχυση του ΝΑΤΟ και η προώθηση της δημοκρατίας. Ο Κονστρουκτιβισμός αναδεικνύει τον ρόλο των αφηγήσεων και της νομιμοποιητικής ρητορικής που χρησιμοποιούν οι ΗΠΑ.

ΣΚΟΠΟΣ

Η παρούσα διατριβή επιχειρεί να αναλύσει την Υψηλή Στρατηγική των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής στο εν εξελίξει Ουκρανικό Ζήτημα υπό το πρίσμα των κυριότερων διεθνολογικών θεωριών, αξιοποιώντας παράλληλα τις αναλυτικές προϋποθέσεις που διέπουν το προς εξέταση θέμα και τους παράγοντες που επηρεάζουν την επίλυση του προβλήματος. Στόχος δεν είναι μόνο η περιγραφή των αμερικανικών επιλογών όσον αφορά στο υπόψη Ζήτημα, αλλά η ερμηνεία τους με τέτοιο τρόπο ώστε να φωτιστούν οι βαθύτερες στρατηγικές επιδιώξεις, οι θεσμικές δομές και οι ιδεολογικές παράμετροι που καθορίζουν την αμερικανική εξωτερική πολιτική.

ΠΡΟΫΠΟΘΕΣΕΙΣ - ΠΑΡΑΔΟΧΕΣ

Για τη διερεύνηση της Υψηλής Στρατηγικής των Ηνωμένων Πολιτειών στο Ουκρανικό Ζήτημα και την ισχυροποίηση των συμπερασμάτων που εξάγονται έπειτα από την εκπόνηση της παρούσας διατριβής, επιβάλλεται όπως ληφθούν υπόψη ορισμένες επιστημονικές και μεθοδολογικές προϋποθέσεις ως κάτωθι:

α. Θεωρείται ότι οι θεσμοί όπως το ΝΑΤΟ (North Atlantic Treaty Organization) και η Ευρωπαϊκή Ένωση (ΕΕ) συνεχίζουν να λειτουργούν ως βασικά εργαλεία της αμερικανικής στρατηγικής, παρέχοντας το πλαίσιο για την πολιτική, διπλωματική και οικονομική στήριξη της Ουκρανίας.

β. Η ανάλυση υποθέτει ότι οι ΗΠΑ διατηρούν τη στρατηγική τους παρουσία στην Ανατολική Ευρώπη με τα εθνικά τους συμφέροντα να παραμένουν άρρηκτα συνδεδεμένα με την περιφερειακή σταθερότητα. Εξ ου και η αμερικανική στρατηγική στοχεύει στον περιορισμό της ρωσικής επεκτατικότητας.

γ. Η μελέτη βασίζεται στην υπόθεση ότι οι ρωσικές ενέργειες μπορούν να εκτιμηθούν μέσα από τα θεωρητικό πλαίσιο του ρεαλισμού, δηλαδή ότι η Ρωσία θα επιδιώξει να μεγιστοποιήσει την ισχύ της στην περιοχή και να αντισταθμίσει τις αμερικανικές και δυτικές παρεμβάσεις.

δ. Υποτίθεται ότι οι εσωτερικοί πολιτικοί, οικονομικοί και κοινωνικοί παράγοντες των ΗΠΑ παραμένουν σε σχετικά σταθερά επίπεδα ώστε να επιτρέπουν την εφαρμογή μακροπρόθεσμης στρατηγικής χωρίς ριζικές αλλαγές.

ε. Η διάρκεια της σύγκρουσης επηρεάζει καθοριστικά τη βιωσιμότητα των στρατηγικών επιλογών και την πολιτική θέληση και το οικονομικό κόστος της καθορίζει τη μακροπρόθεσμη βιωσιμότητα της υποστήριξης προς την Ουκρανία.

ΠΑΡΑΓΟΝΤΕΣ

Η Υψηλή Στρατηγική των Ηνωμένων Πολιτειών στο Ουκρανικό Ζήτημα καθορίζεται από μια σειρά υπαρκτών παραγόντων, οι οποίοι διαμορφώνουν τις δυνατότητες και τα όρια της αμερικανικής πολιτικής ως κατωτέρω:

α. Η γεωπολιτική θέση της Ουκρανίας την καθιστά κρίσιμο παράγοντα για την ασφάλεια της Ευρώπης και τα αμερικανικά συμφέροντα. Η πρόσβαση σε θαλάσσιες οδούς, ενεργειακά δίκτυα και στρατηγικές υποδομές καθιστούν τη χώρα σημαντικό κέντρο επιρροής.

β. Η επιθετική πολιτική που εφαρμόζει η Ρωσία στα όρια της Ανατολικής Ευρώπης (προσάρτηση της Κριμαίας - πρόσφατη εισβολή στην Ουκρανία), αποτελεί κύριο παράγοντα που οδηγεί τις ΗΠΑ σε στρατηγικές αποτροπής.

γ. Το ΝΑΤΟ και η ΕΕ παίζουν αποφασιστικό ρόλο στη δυνατότητα των ΗΠΑ να εφαρμόσουν τη στρατηγική τους. Η συνεργασία και η συλλογική δράση με τους συμμάχους, ενισχύει την πολιτική αποτελεσματικότητα των αμερικανικών επιλογών με σκοπό την περιφερειακή σταθερότητα.

δ. Η δυνατότητα της Ουκρανίας να απορροφήσει τη στρατιωτική και οικονομική υποστήριξη από τις ΗΠΑ και την ΕΕ αποτελεί κρίσιμο παράγοντα αποτροπής της ρωσικής επιρροής.

ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

ΜΕΡΟΣ Α'

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 1: ΟΙ ΒΑΣΙΚΕΣ ΔΙΕΘΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ

1.1 Γενικά

Οι διεθνολογικές θεωρίες μας προσφέρουν το εννοιολογικό πλαίσιο για την κατανόηση της διεθνούς πολιτικής και των συνεχώς μεταβαλλόμενων Διεθνών Σχέσεων, βοηθώντας μας να ερμηνεύσουμε το παρελθόν, να αναλύσουμε το παρόν και να προβλέψουμε το μέλλον του Διεθνούς Συστήματος. Κάθε θεωρία προσφέρει μια διαφορετική "οπτική γωνία" για να δούμε την ίδια πραγματικότητα. Είναι σημαντικό να κατανοήσουμε ότι αυτές οι θεωρίες δεν είναι απαραίτητα αμοιβαίως αποκλειόμενες, καθώς μια πληρέστερη κατανόηση του Διεθνούς Συστήματος απαιτεί το συνδυασμό στοιχείων από αυτές.

Κάθε σύστημα διαθέτει δομή και λειτουργία. Η δομή του Διεθνούς Συστήματος αποτελείται από τα κράτη, άρα και ισχύ, ενώ η λειτουργία του συνίσταται στις σχέσεις μεταξύ των κρατών, δηλαδή στις Διεθνείς Σχέσεις και στις κανονιστικές ή άλλες ρυθμίσεις. (Κουσκουβέλης, 2005, σ.225). Καθώς όμως, σε αντίθεση με το πρότυπο της εσωτερικής διακυβέρνησης, στο Διεθνές Σύστημα δεν υπάρχει κεντρική εξουσία που να επιβάλει την τάξη, αυτό καθίσταται άναρχο. (Πλατιάς, 2010, σ. 26). Το Διεθνές Σύστημα (η «δομή») καθορίζει το πλαίσιο μέσα στο οποίο διαδραματίζονται οι Διεθνείς Σχέσεις (η «δράση» / οι «αλληλεπιδράσεις»). Ενώ το Σύστημα μπορεί να αλλάζει (π.χ., από διπολικό σε μονοπολικό), οι βασικές δυναμικές των Διεθνών Σχέσεων (ανταγωνισμός, ισχύς) συνεχίζουν να λειτουργούν.

Οι Διεθνείς Σχέσεις ως έννοια χρονολογούνται από την πρώιμη σύγχρονη εποχή στην Ευρώπη (16ος-17ος αιώνας), όταν δημιουργήθηκαν τα πρώτα κυρίαρχα κράτη, μολονότι στο παρελθόν σε διάφορες εποχές έχουν υπάρξει ποικίλα διακρατικά συστήματα, όπως π.χ. στην αρχαία Ελλάδα, στην αρχαία Ινδία και στην Ιταλία της Αναγέννησης. Από τον 18ο αιώνα και μετά, ο όρος «Διεθνείς Σχέσεις» νοηματοδοτεί κυρίως τις σχέσεις μεταξύ των κρατών. Λόγω όμως της εξέλιξης της εκτός του κράτους ανθρώπινης οργάνωσης, μπορεί να σημαίνει και τις σχέσεις μεταξύ διεθνών οργανισμών (κυβερνητικών και μη) ή και τις σχέσεις μεταξύ διεθνών οργανισμών και κρατών. (Κουσκουβέλης, 2005, σ.21).

Οι κύριες θεωρητικές προσεγγίσεις που αναλύουν τα δίπολα πόλεμος/ειρήνη και συνεργασία/σύγκρουση είναι ο Ιδεαλισμός-Φιλελευθερισμός και ο Ρεαλισμός, καθώς και τα θεωρητικά εποικοδομήματά τους. (Παπαφλωράτος, 2018, σ.29). Κατά τα τελευταία έτη του Ψυχρού Πολέμου, άρχισαν να αναπτύσσονται εναλλακτικές θεωρητικές προσεγγίσεις, οι οποίες αμφισβητούσαν τις κύριες ορθολογικές θεωρίες. Μία από τις κυριότερες εναλλακτικές προσεγγίσεις είναι αυτή του Κονστρουκτιβισμού. (Παπαφλωράτος, 2018, σ.117). Στη σημερινή εποχή παρατηρούμε μια αλληλεπίδραση μεταξύ ρεαλιστικών, φιλελεύθερων και κονστρουκτιβιστικών στοιχείων στη διαμόρφωση της διεθνούς πολιτικής.

1.2 Ρεαλισμός

Οι ρίζες της θεώρησης του κλασικού ή πολιτικού Ρεαλισμού, της λεγόμενης «παραδοσιακής» θεώρησης φθάνουν ως τον Θουκυδίδη, τον Machiavelli, τον Hobbes και τον Clausewitz, ενώ στον 20ό αιώνα επιφανέστεροι ρεαλιστές είναι οι Carr, Spykman, Morgenthau, Aron, Brzezinki, κ.α. (Κουσκουβέλης, 2005, σ.58).

Σημείο εκκίνησης του πολιτικού ρεαλισμού, είναι το γεγονός ότι στο Διεθνές Σύστημα παρατηρείται μια έλλειψη οργανωμένης τάξης κατά το πρότυπο της εσωτερικής οργάνωσης του κράτους. Η ύπαρξη έντονου διακρατικού ανταγωνισμού σε συνθήκες διεθνούς αναρχίας, διαπνέει όλο το έργο του Θουκυδίδη (που θεωρείται πατέρας του πολιτικού ρεαλισμού), το οποίο μας διευκολύνει διαχρονικά να αποκωδικοποιήσουμε: α) τα αίτια της συμπεριφοράς των κρατών, β) τη λογική του πολέμου και της ειρήνης και γ) τη λογική της "επιτυχίας" και της "αποτυχίας" στη διεθνή πολιτική. (Πλατιάς, 2010, σ. 26).

Ο Ρεαλισμός είναι μια θεωρία που κατόρθωσε να εντοπίσει τα κύρια αίτια των διεθνών κρίσεων και συγκρούσεων, καθώς και τα κίνητρα των διεθνών δρώντων. Ο όρος «Ρεαλισμός» δεν αποδίδει επακριβώς το περιεχόμενο της συγκεκριμένης θεωρητικής προσέγγισης, καθώς λανθασμένα παραπέμπει στον πραγματισμό και στην αναζήτηση της αλήθειας. Αυτό που ορίζεται ως «Ρεαλισμός» αφορά στη διαμόρφωση και εφαρμογή της πολιτικής της ισχύος και όχι στην πραγματιστική πολιτική. (Παπαφλωράτος, 2018, σ.42).

Οι περισσότεροι θεωρητικοί των Διεθνών Σχέσεων που έχουν ασχοληθεί με τον Ρεαλισμό θεωρούν ότι οι κύριες θέσεις του, από το κλασικό βιβλίο του Morgenthau μέχρι σήμερα, συνοψίζονται στα εξής σημεία:

α. Στον κεντρικό ρόλο των κρατών ως κύριων δρώντων.

β. Στον προεξέχοντα ρόλο της ισχύος ως κύριου παράγοντα για την ασφάλεια και επιβίωση των κρατών και για την εξασφάλιση των ειρηνικών σχέσεων.

γ. Στη σαφή διάκριση μεταξύ εσωτερικής και εξωτερικής πολιτικής.

δ. Στη λήψη αποφάσεων από τα κράτη με βάση το μοντέλο του ενιαίου ορθολογικού δρώντος που ενεργεί με γνώμονα το εθνικό συμφέρον.

ε. Στην επικράτηση των συγκρούσεων στις διεθνείς σχέσεις, από τον ανταγωνισμό και την εκμετάλλευση μέχρι την ένοπλη σύγκρουση, αντί της συνεργασίας και της αλληλεξάρτησης. (Ηρακλείδης, 2015, σ. 43).

Οι Ρεαλιστές, παρόλο που δίνουν έμφαση στο ρόλο του κράτους ως του κύριου "παίκτη" στο "παιχνίδι" της διεθνούς πολιτικής, εντούτοις δεν αρνούνται ότι υπάρχουν και άλλοι δρώντες που διαδραματίζουν κάποιο ρόλο σε αυτή (όπως πολυεθνικές εταιρείες, μη κρατικοί οργανισμοί, διεθνείς οργανισμοί). (Πλατιάς, 1995, σ. 30). Για τους κλασικούς Ρεαλιστές, οι διεθνείς οργανισμοί είναι δημιουργήματα και εργαλεία στα χέρια των ισχυρών, ενώ οι συμμαχίες υπάρχουν για όσο υφίστανται σταθερά κοινά συμφέροντα και ανάλογα με την ισχύ των κρατών-μελών. (Κουσκουβέλης, 2005, σ.61).

Το εθνικό συμφέρον, ιδίως υπό τη μορφή της ασφάλειας και της ισχύος, αποτελεί τον βασικό άξονα χάραξης της εξωτερικής του πολιτικής. Στο άναρχο διεθνές περιβάλλον, όπου απουσιάζει μια υπέρτερη Αρχή ικανή να ρυθμίσει τις σχέσεις μεταξύ των κρατών ή να εγγυηθεί την ασφάλειά τους, τα ίδια τα κράτη πρέπει να διασφαλίσουν την επιβίωση τους. Ως εκ τούτου, επιδιώκουν την ενίσχυση των στρατιωτικών τους ικανοτήτων, η οποία ενδέχεται να εκληφθεί ως απειλή από άλλα κράτη. Η κατάσταση που προκύπτει όταν τα μέτρα που αυξάνουν την ασφάλεια ενός κράτους ταυτόχρονα μειώνουν την ασφάλεια των άλλων, σήμερα αποκαλείται "δίλημμα ασφάλειας". (Πλατιάς, 2010, σ.30).

Σήμερα, ο Ρεαλισμός μπορεί να διακριθεί σε τέσσερα είδη ή τάσεις ως εξής:

α. Κλασικός Ρεαλισμός: Δίνει έμφαση στον αγώνα για ισχύ χάριν του εθνικού συμφέροντος και της επιβίωσης που έχει τις ρίζες του στην ανθρώπινη φύση και στο άναρχο Διεθνές Σύστημα.

β. Νεορεαλισμός ή Δομικός Ρεαλισμός (αμυντικός και επιθετικός): Υποστηρίζει ότι το άναρχο Διεθνές Σύστημα ευθύνεται για την ανασφάλεια και τις συγκρούσεις και όχι η φύση του ανθρώπου. Το διπολικό ή μονοπολικό Διεθνές Σύστημα οδηγεί σε μεγαλύτερη διεθνή ειρήνη και σταθερότητα.

γ. Φιλελεύθερος Ρεαλισμός: Η διεθνής αναρχία περιορίζεται με τη δραστηριότητα των διεθνών οργανισμών, τη διπλωματία, καθώς και με τους κανόνες του Διεθνούς Δικαίου, όπως και από την αποτρεπτική ικανότητα στη βάση της ισορροπίας ισχύος.

δ. Νεοκλασικός Ρεαλισμός: Είναι ένας συγκερασμός του Ρεαλισμού με τον Φιλελευθερισμό, αντλώντας ορισμένα στοιχεία από τον Κονστρουκτιβισμό. (Παπαφλωράτος, 2018, σ. 53-54).

1.3 Φιλελευθερισμός

Αν και ο Ρεαλισμός θεωρείται η κυρίαρχη θεωρία των Διεθνών Σχέσεων, ο Φιλελευθερισμός έχει ισχυρό αξίωμα να είναι η ιστορική εναλλακτική λύση. Η φιλελεύθερη θεώρηση είναι γνωστή και ως πλουραλιστική (pluralism), διεθνική (transnational), διακυβερνητική (transgovernmental), ή και ως ιδεαλισμός (idealism). (Κουσκουβέλης, 2005, σ.70).

Η φιλελεύθερη παράδοση των Διεθνών Σχέσεων είναι συνυφασμένη με την εμφάνιση του σύγχρονου φιλελεύθερου κράτους. Οι φιλελεύθεροι φιλόσοφοι, ξεκινώντας από τον βρετανό Jonh Locke τον 17ο αιώνα, διέβλεπαν ισχυρές προοπτικές για ανθρώπινη πρόοδο στο πλαίσιο των σύγχρονων αστικών κοινωνιών και καπιταλιστικών οικονομιών, που θα μπορούσαν να ευδοκιμήσουν ιδιαίτερα σε εκείνα τα κράτη που παρείχαν εγγυήσεις για τις προσωπικές ελευθερίες. Η σύγχρονη εποχή λοιπόν, αποτελούσε το όχημα για μια νέα και καλύτερη ζωή, χωρίς αυταρχική διακυβέρνηση και με ένα σαφώς υψηλότερο επίπεδο υλικής ευημερίας. (Jackson & Sorensen, 2006, σ.165).

Η φιλελεύθερη σκέψη στην πρώτη της μορφή, τον ιδεαλισμό, που τοποθετείται στην αρχή του 20ου αιώνα, επηρέασε την κοινή γνώμη και τις ελίτ που

χάραζαν την πολιτική σε πολλά δυτικά κράτη μετά τον Α' Παγκόσμιο Πόλεμο. Το κυρίαρχο ρεύμα σκέψεως στις Διεθνείς Σχέσεις μετά το 1918 ήταν ο Ιδεαλισμός-Φιλελευθερισμός, η κύρια αντίληψη του οποίου συνίστατο στο ότι η φρίκη του Α' Παγκοσμίου Πολέμου θα ήταν αρκετή να αποτρέψει την επανάληψή του, επειδή το ανθρώπινο γένος είναι ορθολογικό. (Παπαφλωράτος, 2018, σ.32).

Η εν λόγω προσέγγιση, αναδεικνύει την ανάγκη σεβασμού του διεθνούς δικαίου ως θεμελιώδους προϋπόθεσης για την επίτευξη και διατήρηση της ειρήνης, υπογραμμίζει την ανάγκη ύπαρξης των διεθνών οργανισμών και σε ορισμένες εκφάνσεις της, προκρίνει την υπέρβαση της εθνοκεντρικής οργάνωσης της διεθνούς κοινωνίας μέσω της συγκρότησης υπερεθνικών δομών, όπως μια παγκόσμια κυβέρνηση.

Υπήρξε μια σύντομη αναζωπύρωση του φιλελεύθερου αισθήματος στο τέλος του Β' Παγκοσμίου Πολέμου με τη γέννηση των Ηνωμένων Εθνών, αν και αυτός ο φάρος ελπίδας σύντομα έσβησε από την επιστροφή της πολιτικής εξουσίας του Ψυχρού Πολέμου.

Σε πλήρη αντίθεση με τη ρεαλιστική προσέγγιση, η νεοφιλελεύθερη σχολή σκέψης αντιμετώπισε με αισιοδοξία τη μεταψυχροπολεμική περίοδο, αφού μετά την κατάρρευση της Σοβιετικής Ένωσης και την εξάπλωση της "δημοκρατίας" και της "ελεύθερης αγοράς", η ανθρωπότητα έφτασε στο "τέλος της ιστορίας" όπου θα κυριαρχούσε πια "διαρκής ειρήνη", τη στιγμή που εξέλιπε η δομική αντιπαράθεση μεταξύ Ανατολής - Δύσης, κομμουνισμού - καπιταλισμού. Στο μεταψυχροπολεμικό κόσμο, σύμφωνα με τους νεοφιλελεύθερους, η στρατιωτική δύναμη δεν παίζει πια κυρίαρχο ρόλο. Η "γεωπολιτική" έδυσε και ανέτειλε η "οικονομική συνεργασία", που είναι πια ο κινητήριος μοχλός των Διεθνών Σχέσεων. (Πλατιάς, 1995, σ.32).

Η αισιοδοξία των φιλελεύθερων ιδεαλιστών για τον μεταψυχροπολεμικό κόσμο στηρίζεται στις εξής αρχές:

α. Η εξάπλωση της δημοκρατίας εκτοπίζει τον πόλεμο.

β. Η εξάπλωση της οικονομίας και του ελεύθερου εμπορίου αυξάνει την οικονομική αλληλεξάρτηση μεταξύ των κρατών, πράγμα που οδηγεί στον εκτοπισμό του πολέμου.

γ. Η ενδυνάμωση των διεθνών οργανισμών και η δημιουργία καθεστώτων ασφάλειας μειώνει τον κίνδυνο πολέμου και δημιουργεί μηχανισμούς για την εμπέδωση της ειρηνικής επίλυσης των διεθνών διαφορών. (Πλατιάς, 1995, σ. 33).

Σήμερα η φιλελεύθερη θεώρηση απέχει από το να είναι απλώς ιδεαλιστική. Κατ’ αρχάς δέχεται την ύπαρξη των κρατών ως παραγόντων του Διεθνούς Συστήματος, αλλά προσθέτει στην κατηγορία αυτή τους διεθνείς και μη οργανισμούς. Κατά την ώριμη φιλελεύθερη θεώρηση, ναι μεν δεν αποκλείεται ο ρόλος της ισχύος (στρατιωτικής, οικονομικής και θεσμικής), θεωρείται όμως ότι το Διεθνές Σύστημα δε βρίσκεται σε κατάσταση διαρκών συγκρούσεων, αντίθετα, διακατέχεται από μια σχετική τάξη λόγω ακριβώς της ύπαρξης των διεθνών

οργανισμών και καθεστώτων που ρυθμίζουν και παγιώνουν τις διάφορες μορφές συνεργασίας. (Κουσκουβέλης, 2005, σ.71-73).

Ο Φιλελευθερισμός αντιμετωπίζει σημαντικές προκλήσεις στο τρέχον παγκόσμιο πλαίσιο. Η ιστορική εξέλιξη και συνέχιση των συγκρούσεων έως τις μέρες μας, η αποδυνάμωση των πολυμερών θεσμών και η αναζωπύρωση του εθνικισμού, έχουν πλήξει τα φιλελεύθερα ιδανικά της συνεργασίας και της αλληλεξάρτησης μεταξύ των κρατών. Παρά τις προκλήσεις αυτές, ο Φιλελευθερισμός παραμένει μια ζωτική θεωρία που δίνει έμφαση στη συνεργασία, στη θεσμική ανθεκτικότητα και στο κράτος δικαίου, προσφέροντας ένα αντίβαρο στις ανταγωνιστικές τάσεις του Ρεαλισμού.

1.4 Κονστρουκτιβισμός

Οι κύριοι εκπρόσωποι του Κονστρουκτιβισμού στις Διεθνείς Σχέσεις είναι ο Alexander Wendt, ο Nicholas Onuf και ο Friedrich Kratochwil.

Σε αντίθεση με τη ρεαλιστική και φιλελεύθερη σχολή σκέψης, που προϋποθέτουν ότι στον κόσμο υπάρχει μια αντικειμενική πραγματικότητα, στην οποία η ανθρώπινη νόηση δεν μπορεί να επέμβει, κατά τον Κονστρουκτιβισμό δεν υπάρχει μία εξωτερική αντικειμενική πραγματικότητα, δεν υπάρχει ένας κόσμος εκτός της ανθρώπινης συνείδησης και επίγνωσης των πραγμάτων. Κατά τον Κονστρουκτιβισμό η πραγματικότητα καθορίζεται σε μεγάλο βαθμό από την ανθρώπινη νόηση, από τον τρόπο με τον οποίο το κάθε άτομο παρατηρεί τα γεγονότα γύρω του, σκέφτεται για τον κόσμο και διατυπώνει τις θέσεις γι’ αυτόν. (Παπαφλωράτος, 2018, σ.117).

Σύμφωνα με τον Κονστρουκτιβισμό, το Διεθνές Σύστημα δεν υπάρχει από μόνο του ως διεθνής δομή. Αποτελεί ανθρώπινο δημιούργημα πνευματικής φύσης και όχι υλικό δημιούργημα, ένα πλέγμα από ιδέες, αρχές και νοήματα που έχουν κατασκευάσει συγκεκριμένοι άνθρωποι υπό συγκεκριμένες συνθήκες. Αν η νοηματοδότηση αυτή αλλάξει, τότε θα αλλάξει και το Διεθνές Σύστημα. Υπ’ αυτήν την έννοια, το περίφημο θέμα της "διεθνούς αναρχίας" είναι κοινωνική κατασκευή. (Ηρακλείδης, 2015, σ.53).

Οι κονστρουκτιβιστές διεθνολόγοι, θεωρούν το κράτος κεντρικό πρωταγωνιστή και το Διεθνές Σύστημα κρατοκεντρικό (όπως οι ρεαλιστές), αλλά δε θεωρούν τα εθνικά συμφέροντα των κρατών ως δεδομένα. Κατά τον Wendt, ο Κονστρουκτιβισμός:

α. Δέχεται τα κράτη ως τις κύριες μονάδες ανάλυσης των Διεθνών Σχέσεων.

β. Οι βασικές δομές του συστήματος των κρατών είναι διυποκειμενικές και όχι υλικές.

γ. Οι ταυτότητες των κρατών και τα συμφέροντά τους κατασκευάζονται και δεν αποτελούν προϊόν του συστήματος, της φύσης του ανθρώπου ή της εσωτερικής πολιτικής. (Ηρακλείδης, 2015, σ.53).

Η συγκεκριμένη εναλλακτική θεωρητική προσέγγιση είναι ιδιαίτερα σημαντική, καθώς επιτρέπει την καλύτερη κατανόηση του τρόπου με τον οποίο οι παγκόσμιες προκλήσεις, όπως η κλιματική αλλαγή, τα ανθρώπινα δικαιώματα και η παγκόσμια δικαιοσύνη, αναδιαμορφώνουν τις Διεθνείς Σχέσεις. Για παράδειγμα, η αυξανόμενη παγκόσμια συναίνεση για την προστασία του περιβάλλοντος, αντανακλά την εμφάνιση νέων κανόνων γύρω από την περιβαλλοντική ευθύνη και τη βιωσιμότητα. Ομοίως η καθιέρωση διεθνών πλαισίων, όπως η Ευθύνη για Προστασία (R2P)[1], υπογραμμίζει πώς οι εξελισσόμενες ιδέες για την κυριαρχία και την ανθρώπινη ασφάλεια επηρεάζουν την παγκόσμια διακυβέρνηση.

Ο Κονστρουκτιβισμός ρίχνει επίσης φως στον ρόλο των ταυτοτήτων, δηλαδή στο πώς οι πολιτισμικές, θρησκευτικές ή ιστορικές αφηγήσεις διαμορφώνουν τις εξωτερικές πολιτικές των κρατών και τροφοδοτούν τις διαμάχες. Στον σύγχρονο κόσμο, ο Κονστρουκτιβισμός δίνει έμφαση στη δύναμη των ιδεολογικών και των κοινωνικών κινημάτων που προωθούν σημαντικές αλλαγές στις θεμελιώδεις πεποιθήσεις, αξίες και ιδέες που καθοδηγούν τις κοινωνίες. Για παράδειγμα, κινήματα που υποστηρίζουν την ισότητα των φύλων, τον αντιρατσισμό και τα ανθρώπινα δικαιώματα, αμφισβητούν τις παραδοσιακές δομές εξουσίας και επηρεάζουν τους διεθνείς κανόνες.

[1] Η «R2P» (Responsibility to Protect), όπως αναφέρεται πιο συχνά, είναι μια αρχή που υιοθετήθηκε στην Παγκόσμια Σύνοδο Κορυφής του 2005, κατά την οποία οι αρχηγοί κρατών και κυβερνήσεων έλαβαν μέτρα για τη θωράκιση των πληθυσμών από γενοκτονίες, εγκλήματα πολέμου, εθνοκαθάρσεις και εγκλήματα κατά της ανθρωπότητας.

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 2: Η ΕΝΝΟΙΑ ΤΗΣ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗΣ

2.1 Προσδιορισμός της Έννοιας

Ο όρος «Στρατηγική» προέρχεται από την αρχαία ελληνική γραμματεία (στρατός + ηγούμαι). Αν και χρησιμοποιείται ευρέως, τυγχάνει διαφορετικών ερμηνειών. Κατ' ουσίαν πρόκειται για το σχέδιο δράσεως, στο οποίο αναλύονται οι μέθοδοι και οι τακτικές που θα χρησιμοποιηθούν προς επίτευξη ενός σκοπού. Φυσικά, δεν εφαρμόζεται μόνο στο πολεμικό πεδίο αλλά και σε διάφορες άλλες περιπτώσεις (πολιτική, οικονομία, εμπόριο, παιχνίδια, τεχνολογία κ.α.), μολονότι αρχικά είχε καθαρά στρατιωτική έννοια. (Παπαφλωράτος, 2023, σ.20).

Στο χώρο της Στρατηγικής, ο Michael Handel υποστηρίζει ότι οι στρατηγικοί αναλυτές έχουν την τύχη να έχουν στη διάθεσή τους δύο τέτοια κλασσικά έργα: την *"Τέχνη του Πολέμου"* του Sun Tzu και το *"Περί του Πολέμου"* του Clausewitz. Σε αυτά πρέπει να προστεθεί άλλο ένα, εξίσου, αν όχι περισσότερο σημαντικό: *"Η Ιστορία του Πελοποννησιακού Πολέμου"* του Θουκυδίδη. (Πλατιάς, 2010, σ.79).

Στο έργο του Θουκυδίδη βρίσκουμε για πρώτη φορά την καταγραφή μιας ολοκληρωμένης θεωρίας στρατηγικής, μιας θεωρίας για το πως τα κράτη "παράγουν" ασφάλεια για τους εαυτούς τους. Η θεωρία του Θουκυδίδη ενσωματώνει τους οικονομικούς, διπλωματικούς, στρατιωτικούς, τεχνολογικούς, δημογραφικούς, ψυχολογικούς και άλλους παράγοντες από τους οποίους εξαρτάται η ασφάλεια ενός κράτους. (Πλατιάς, 2010, σ.79). Συνοπτικά, θα έλεγε κανείς ότι στο έργο του Θουκυδίδη μπορεί να διακριθεί μια υψηλού επιπέδου στρατηγική ανάλυση, όπου συμπεριλαμβάνονται αναλύσεις για όλα τα επίπεδα της στρατηγικής και εξαιρετική κατανόηση πολλών σύγχρονων στρατηγικών εννοιών. (Κολιόπουλος, 2008, σ. 65).

Ο Sun Tzu είναι, μαζί με τους Θουκυδίδη και Clausewitz, ένας από τους κορυφαίους στρατηγικούς αναλυτές όλων των εποχών. Ένας από τους λόγους που *«Η Τέχνη του Πολέμου»* διατηρεί ακέραια την επικαιρότητά της, είναι ότι εισέρχεται και στο επίπεδο της Υψηλής Στρατηγικής. Ο Sun Tzu κατανοεί ότι η Υψηλή Στρατηγική ασκείται τόσο σε καιρό πολέμου όσο και σε καιρό ειρήνης. Ο πόλεμος είναι ένα μόνο από τα πολλά εργαλεία που μπορεί να χρησιμοποιήσει η πολιτική ηγεσία για την επίτευξη των πολιτικών της σκοπών. Ο Sun Tzu προβαίνει σε εξαιρετικές αναλύσεις της οικονομικής διάστασης μιας Υψηλής Στρατηγικής και κάνει εκτενείς αναφορές στη διπλωματική διάσταση αυτής. (Κολιόπουλος, 2008, σ. 77-79). Διαβάζοντας το έργο του Sun Tzu βγαίνει το συμπέρασμα ότι είναι ο πατέρας της έμμεσης προσέγγισης, πιστεύοντας ότι ο στρατηγικός θρίαμβος είναι να υποτάσσεις τον αντίπαλο χωρίς μάχη.

Η ανάλυση του Clausewitz καλύπτει το τακτικό, το επιχειρησιακό και το στρατηγικό επίπεδο του πολέμου, χωρίς να υπεισέρχεται στο επίπεδο της Υψηλής Στρατηγικής. Πιθανότατα, ο κυριότερος λόγος για τον οποίο ο Clausewitz είναι φημισμένος στις μέρες μας είναι η ανάλυσή του αναφορικά με τη φύση του πολέμου και τη σχέση του με την πολιτική, εξού κι ο περίφημος αφορισμός του: *«ο*

πόλεμος είναι η συνέχιση της πολιτικής με άλλα μέσα». (Κολιόπουλος, 2008, σ.140-141). Ο Clausewitz, ορίζει την τακτική ως τη χρήση των ενόπλων δυνάμεων στη συμπλοκή και αντίστοιχα τη στρατηγική ως τη χρήση των συμπλοκών για την επίτευξη του σκοπού του πολέμου. Συνοπτικά, σύμφωνα με τον Clausewitz: α) ο πόλεμος είναι πολιτική πράξη. Διεξάγεται για την επίτευξη πολιτικών αντικειμενικών σκοπών. β) Η πολεμική προσπάθειά μας πρέπει να στρέφεται ενάντια στο κέντρο βάρους, δηλαδή στο ισχυρότερο σημείο της εχθρικής πολεμικής προσπάθειας. γ) Η στρατηγική συνίσταται στην προετοιμασία και στην εκμετάλλευση της τακτικής νίκης. Ο ενδεδειγμένος τρόπος δράσης μπορεί να είναι διαφορετικός στη στρατηγική απ' ότι στην τακτική. (Κολιόπουλος, 2008, σ. 168)

Η πρώτη σοβαρή προσπάθεια διατύπωσης ενός διαφορετικού ορισμού της στρατηγικής έγινε περίπου έναν αιώνα μετά την εποχή του Clausewitz από τον Liddell Hart, ο οποίος προχώρησε σε μια κατακόρυφη διαφοροποίηση της στρατηγικής, διακρίνοντάς την σε πολιτικό επίπεδο (Εθνική ή Υψηλή Στρατηγική) και στο ακραιφνώς στρατιωτικό επίπεδο (Στρατιωτική Στρατηγική). Έτσι ο Hart ορίζει τη Στρατιωτική Στρατηγική ως «*την τέχνη της κατανομής και εφαρμογής στρατιωτικών μέσων για την εκπλήρωση του σκοπού της πολιτικής»,* ενώ για την Υψηλή Στρατηγική παρατηρεί ότι «*ο ρόλος της Υψηλής Στρατηγικής είναι να συντονίζει και να κατευθύνει όλους τους πόρους ενός έθνους, προς την επίτευξη του σκοπού που καθορίζεται από την πολιτική».* Ο Liddell Hart, σε άλλο σημείο του βιβλίου του αναφέρει ως όργανα της Υψηλής Στρατηγικής, την πολεμική ισχύ, την οικονομία, τη διπλωματία, το εμπόριο και την ηθική πίεση με σκοπό την εξασθένηση της θέλησης του αντιπάλου. (Μαυρόπουλος, 2012, σ.σ. 101-102).

Ο προσδιορισμός της έννοιας της Υψηλής Στρατηγικής έχει απασχολήσει και Έλληνες θεωρητικούς. Ενδεικτικώς αναφέρεται ο Αθανάσιος Πλατιάς και ο Κωνσταντίνος Κολιόπουλος. Σύμφωνα με τον Πλατιά, η Υψηλή Στρατηγική ορίζεται ως *«η χρήση όλων των διαθέσιμων μέσων που ένα κράτος μπορεί να χρησιμοποιήσει προκειμένου να επιτύχει τους μακροπρόθεσμους πολιτικούς του στόχους, ενόψει πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης».* Σύμφωνα με τον Κολιόπουλο, στρατηγική *«είναι η σύζευξη μέσων και σκοπών υπό το πρίσμα πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης»* και Υψηλή Στρατηγική είναι το ανώτερο επίπεδο στρατηγικής ενός κράτους, κατά το οποίο *«χρησιμοποιούνται όλα τα διαθέσιμα μέσα όπως διπλωματικά, οικονομικά και στρατιωτικά για την επίτευξη ενός πολιτικού αντικειμενικού σκοπού ενόψει πραγματικής ή ενδεχόμενης σύγκρουσης».* (Παπαφλωράτος, 2023, σ.σ. 21-22).

2.2 Πυλώνες της Υψηλής Στρατηγικής

Κρίνεται σκόπιμο, πριν από την ανάλυση των βασικών πυλώνων της Υψηλής Στρατηγικής να γίνει αναφορά στην έννοια της ισχύος. Σύμφωνα με τον Μπαμπινιώτη *«Ισχύς είναι η δύναμη (συνήθως όχι σωματική) που διαθέτει κανείς και που του επιτρέπει να επιβάλλεται. Αυτή δύναται να λάβει στρατιωτική, πολιτική, οικονομική ή κοινωνική μορφή».* Στο πλαίσιο της στρατηγικής, η ισχύς έχει την

έννοια της δυνατότητας (ή της αδυναμίας) μιας πολιτικής οντότητος να επιβάλλει τη θέλησή της σε μια άλλη όμοια όταν αντιπαρατίθενται μεταξύ τους.

Σήμερα, οι αναλυτές των διεθνών σχέσεων και της στρατηγικής συμφωνούν ότι οι βασικοί συντελεστές ισχύος ενός κράτους, οι οποίοι αποτελούν τους θεμελιώδεις πυλώνες της Υψηλής Στρατηγικής του και μπορούν να χρησιμοποιηθούν για την επιβολή της θέλησής του επί ενός ενδεχόμενου αντιπάλου, είναι (μεταξύ άλλων) τέσσερις: Η διπλωματία, οι πληροφορίες, η στρατιωτική ισχύς και η οικονομία, οι οποίοι στην αγγλική γλώσσα αναφέρονται συνολικά ως μοντέλο DIME (Diplomatic, Informational, Military, Economic).

Διπλωματία

Η διπλωματία αποτελεί την τέχνη της διαχείρισης των διεθνών σχέσεων μέσω διαλόγου, διαπραγμάτευσης και συμβιβασμού, χωρίς τη χρήση βίας. Είναι κατά κύριο λόγο το εργαλείο ειρηνικής επίλυσης διαφορών και προώθησης εθνικών συμφερόντων στη διεθνή σκακιέρα.

Η διπλωματία, μετά την ίδρυση των σύγχρονων κρατών και καθώς ο πόλεμος γινόταν περιστασιακός και περιορισμένος, άρχισε να λειτουργεί ως μηχανισμός διαχείρισης της ισορροπίας ισχύος, η οποία διασφάλιζε την συνύπαρξη όλων των διεθνών δρώντων μέσω της αναπροσαρμογής των μεταξύ τους σχέσεων και συμμαχιών με σκοπό την εξισορρόπηση ενδεχόμενων αλλαγών στην ισχύ κάποιων από αυτούς. (Μαυρόπουλος, 2012, σ.152).

Προϋπόθεση της διπλωματικής λειτουργίας είναι ότι θα επικρατήσει ειρηνική προσέγγιση, η τήρηση των συμφωνιών και των συνθηκών. Στο πλαίσιο αυτό, η διπλωματία αποτελεί τον καταλύτη των κανονικών διακρατικών σχέσεων, επιδιώκει να άρει αναφυόμενες διαφορές και προωθεί την αμοιβαία κατανόηση. Αυτό δε σημαίνει όμως ότι η διπλωματία παραιτείται του ισχυρότερου και πλέον πειστικού μέσου της που είναι η απειλή χρήση βίας, ιδιαίτερα όταν διακυβεύονται ζωτικά εθνικά συμφέροντα. (Μαυρόπουλος, 2012, σ.154).

Όσο υπάρχουν κράτη και αυτά έχουν αμοιβαία αποκλειόμενα συμφέροντα, θα υπάρχει διπλωματία ως ζωτικός συντελεστής ισχύος του κράτους, η οποία βέβαια δε σημαίνει βέβαια δε θα λειτουργεί αυτοδύναμα, αλλά πάντοτε σε συντονισμό με τους άλλους συντελεστές ισχύος του κράτους.

Πληροφοριακή Ισχύς

Η πληροφοριακή ισχύς έχει αναγνωριστεί ευρέως εδώ και πολλά έτη, ως ένας πολλαπλασιαστής ισχύος του κράτους και ως ένας από τους πυλώνες της Υψηλής Στρατηγικής του. Οι πληροφορίες που μπορεί να χρησιμοποιήσει ένας διεθνής δρων για την απόκτηση πλεονεκτήματος στο πλαίσιο του διεθνούς ανταγωνισμού με σκοπό την προστασία ή και την προώθηση των εθνικών του συμφερόντων, αναφέρονται σε δυνατότητες και αδυναμίες του πολιτικού συστήματος, της οικονομίας, των ενόπλων δυνάμεων, των υποδομών, των προσωπικοτήτων της χώρας - στόχου και άλλες. Ένα άλλο είδος πληροφοριών το

οποίο παρουσιάζει ιδιαίτερο ενδιαφέρον είναι η γνώση που σχετίζεται με το ιστορικό, πολιτισμικό, γλωσσικό, θρησκευτικό και ηθικό υπόβαθρο ενός λαού.

Από τα παραπάνω διαφαίνεται ότι οι πληροφορίες γενικώς κατατάσσονται σε δύο γενικές κατηγορίες: α) αυτές που χρησιμοποιούνται για την προσβολή του αντιπάλου, μια έννοια που συνδέεται άμεσα με τη σχεδίαση και διεξαγωγή του πολέμου (κλασικού, διπλωματικού, οικονομικού, κυβερνοπολέμου και β) αυτές που χρησιμοποιούνται για το μακροπρόθεσμο επηρεασμό της κοινής γνώμης των χωρών ενδιαφέροντος της συγκεκριμένης χώρας. (Μαυρόπουλος, 2012, σ. 168).

Τα αποτελέσματα της χρήσης των πληροφοριών είναι μακροπρόθεσμα και όχι απτά, όμως προετοιμάζουν το έδαφος για την εφαρμογή άλλων μέτρων. Τα μέσα που χρησιμοποιούνται για τη μετάδοση ενός μηνύματος σε ένα επιλεγμένο ακροατήριο είναι η δημόσια διπλωματία, οι δημόσιες σχέσεις, οι εκπομπές των μέσων μαζικής επικοινωνίας, τα προγράμματα ανταλλαγών μεταξύ των χωρών (πολιτιστικών, εκπαιδευτικών κ.α.) και η προβολή της εικόνας μιας χώρας.

Στρατιωτική Ισχύς

Η στρατιωτική ισχύς παραμένει θεμελιώδης πυλώνας της Υψηλής Στρατηγικής ενός κράτους και αυτός με τη μεγαλύτερη συμβολή στη συνολική ισχύ του. Παρά τη σημαντική συνεισφορά των άλλων συντελεστών ισχύος στην προστασία και προώθηση των εθνικών συμφερόντων, όσο το διεθνές σύστημα παραμένει άναρχο, η στρατιωτική ισχύς θα εξακολουθεί να διαδραματίζει το σημαντικότερο ρόλο. Η στρατιωτική ισχύς, ως μέσο διαχείρισης κρίσεων και διεξαγωγής πολέμων, ανήκει στην αποκλειστική αρμοδιότητα της πολιτικής εξουσίας στο πλαίσιο της σχεδίασης και υλοποίησης της Υψηλής Στρατηγικής.

Η στρατιωτική ισχύς, συμπεριλαμβανομένων των πυρηνικών όπλων,[2] είναι ένα ιδιαίτερα ακριβό και επικίνδυνο εργαλείο, το οποίο πρέπει να χρησιμοποιείται με περίσκεψη. Η ανάπτυξη ισχυρών ενόπλων δυνάμεων είναι θέμα επιλογής της ηγεσίας ενός κράτους και στην περίπτωση που αυτό είναι δημοκρατικό είναι θέμα συναίνεσης του λαού του.

Η στρατιωτική ισχύς είναι στις διεθνείς σχέσεις η υπέρτατη μορφή ισχύος και εκείνη που θα έπρεπε να χρησιμοποιείται ως το έσχατο μέσο για την επίλυση των διαφορών ή τον προσδιορισμό των σχέσεων μεταξύ των κρατών. Εντούτοις, η συχνότητα χρήσης της εξαρτάται από την ευρύτερη πολιτική και τους σκοπούς ενός κράτους, καθώς και από τη δυνατότητα που έχει καθένα από αυτά να προσφύγει σε άλλους συντελεστές ισχύος, όπως στους θεσμικούς ή στους οικονομικούς. Σε κάθε περίπτωση, η στρατιωτική ισχύς είναι η μοναδική που σε εξαιρετικές συνθήκες, όπως η επιθετικότητα άλλων κρατών, διασφαλίζει την ακεραιότητα και την κυριαρχία του κράτους. (Κουσκουβέλης, 2005, σ.169).

---

[2] Τα πυρηνικά όπλα κατέχουν ξεχωριστή θέση στη στρατιωτική ισχύ, λειτουργώντας πρωτίστως ως εργαλεία αποτροπής παρά ως χρηστικά όπλα πολέμου. Η καταστροφική τους δύναμη εξασφαλίζει ότι η χρήση τους θα είχε ολέθριες συνέπειες για όλους τους εμπλεκόμενους.

Οικονομία

Η οικονομική ισχύς είναι η θεμελιώδης βάση όλων των άλλων συντελεστών. Χωρίς οικονομική ευρωστία, ένα κράτος δεν μπορεί να συντηρεί σύγχρονες ένοπλες δυνάμεις, να επενδύει σε τεχνολογία, ή να ασκεί αποτελεσματική διπλωματία. Πολλοί υποστηρίζουν ότι αυτή είναι η μόνη πρωτογενής και πραγματική ισχύς ενός κράτους και όλοι οι άλλοι συντελεστές είναι παράγωγοι.

Από την άλλη πλευρά, υπάρχουν θεωρητικοί οι οποίοι υποστηρίζουν ότι η οικονομική ισχύς είναι αποτελεσματική μόνο εάν η στρατιωτική ισχύς είναι σε ετοιμότητα να την υποστηρίξει. Είναι προφανές όμως ότι η οικονομία και η στρατιωτική ισχύς είναι θεμελιώδεις συνιστώσες της κρατικής ισχύος. Σύμφωνα με τον Carr *«η ισχύς είναι αδιαίρετη και η στρατιωτική και οικονομική της διάσταση είναι απλώς διαφορετικά όργανά της».* (Μαυρόπουλος, 2012, σ. 156)

Ο ρόλος της οικονομικής ισχύος στην υλοποίηση της Υψηλής Στρατηγικής μιας χώρας είναι υποστηρικτικός και αυτοδύναμος. Η οικονομική ισχύς σε υποστηρικτικό ρόλο είναι το μέσο για τη δημιουργία ισχυρών ενόπλων δυνάμεων και τη συντήρηση της διπλωματικής υπηρεσίας. Η οικονομική υποστήριξη βέβαια δε σημαίνει την απλή διάθεση κεφαλαίων, αλλά πρωτίστως την ανάπτυξη της οικονομικής βάσης της χώρας για την εξασφάλιση κεφαλαίων.

Η οικονομική ισχύς σε αυτοδύναμο ρόλο μπορεί στο πλαίσιο της Υψηλής Στρατηγικής να επιτύχει την επιβολή της θέλησης μιας χώρας σε μια άλλη με σκοπό την υποστήριξη και την προώθηση των εθνικών της συμφερόντων. Η οικονομική βοήθεια από τη μία χώρα στην άλλη, οι επενδύσεις και ο έλεγχος κρίσιμων αλυσίδων εφοδιασμού ενεργειακών πόρων δημιουργούν πελατειακές σχέσεις και σφαίρες επιρροής. Επιπλέον οι οικονομικές κυρώσεις έχουν γίνει σημαντικό εργαλείο εξωτερικής πολιτικής και μπορούν να πιέσουν χώρες χωρίς στρατιωτική σύγκρουση.

2.3 Στρατηγικές των Κρατών

Οι δυνητικές επιλογές στη στρατηγική των κρατών στο πεδίο της εξωτερικής πολιτικής είναι τέσσερις: α) ο πόλεμος, β) ο πειθαναγκασμός, γ) η εξισορρόπηση, δ) το δόγμα «διαίρει και βασίλευε».

Ο **πόλεμος** αποτελεί την πιο γνωστή στρατηγική που μπορεί να ακολουθήσει ένα κράτος στο διεθνές σύστημα. Αποτελεί μια στρατηγική επιθετικού χαρακτήρα, που σκοπό έχει τη βελτίωση των συσχετισμών ισχύος του επιτιθέμενου κράτους είτε μέσω της αμέσου συγκρούσεως με τον αντίπαλο και της αποδυναμώσεως που ακολουθεί ή καθυποτάξεως του αντιπάλου, είτε μέσω της καταστροφής των συμμάχων του αντιπάλου. Χαρακτηρίζεται από υψηλό βαθμό επικινδυνότητας ειδικά σε σχέση με τις άλλες στρατηγικές, καθώς η αποτυχία στον πόλεμο έχει υψηλό κόστος σε ανθρώπινο δυναμικό και υλικούς πόρους, ενώ σε περίπτωση ήττας μπορεί να προκαλέσει ακόμα και την εξάλειψη του κράτους. Ο πόλεμος δύναται να αποτελέσει επιλογή ενός κράτους για την: α) εκμετάλλευση των πλουτοπαραγωγικών πόρων του ηττημένου, β) απόκτηση στρατηγικής

σημασίας εδαφών, γ) εξάλειψη ενός σημαντικού ανταγωνιστή στο διεθνές σύστημα, δ) διατήρηση και παγίωση του υπάρχοντος καθεστώτος (status quo). (Παπαφλωράτος, 2023, σ. 22-23).

Μια δεύτερη στρατηγική είναι ο **πειθαναγκασμός**, ο οποίος έγκειται στην προσπάθεια ενός κράτους να εξασφαλίσει οφέλη από κάποιο άλλο, χρησιμοποιώντας την απειλή βίας. Αφορά στη χρήση της απειλής πολέμου και την ελεγχόμενη κλιμάκωση μιας κρίσεως, ώστε ο αντίπαλος να εξαναγκαστεί όπως συμμορφωθεί με τη βούληση του ασκούντος τον πειθαναγκασμό. Κατά πολλούς, ως πειθαναγκασμός ορίζεται η δυνατότητα επιτεύξεως των στόχων ή πρόκλησης βλάβης χωρίς την άσκηση «ωμής» βίας. Δύο είναι τα βασικά προαπαιτούμενα της στρατηγικής του πειθαναγκασμού. Πρώτον, η ύπαρξη τέτοιας στρατιωτικής ισχύος ώστε η άσκηση πιέσεως στον αντίπαλο να συνδέεται με την αυξημένη πιθανότητα στρατιωτικής νίκης, εάν η κατάσταση ξεφύγει από τον έλεγχο˙ και δεύτερον, η ύπαρξη αλλά και η προβολή ενός αποφασιστικού κινήτρου εκ μέρους εκείνου που απειλεί. (Παπαφλωράτος, 2023, σ.24)

Μια τρίτη στρατηγική είναι η **εξισορρόπηση**. Αυτή είναι συμπεριφορά ή τακτική που απορρέει ή και εντάσσεται στο γενικότερο φαινόμενο προσπαθειών αποτροπής υπερισχύσεως ενός εκ των δύο αντιπάλων και στη θεωρία της «ισορροπίας της ισχύος». Η εξισορρόπηση είναι μια μάλλον αμυντική στρατηγική και συνίσταται στην αύξηση της ισχύος ενός κράτους με σκοπό την αντιμετώπιση της ισχύος ή της απειλής ενός ή περισσοτέρων αντιπάλων. Η εξισορρόπηση μπορεί να διακριθεί σε εσωτερική και εξωτερική. Η πρώτη χαρακτηρίζεται από τις προσπάθειες ενός κράτους να αναβαθμίσει τις αμυντικές δυνατότητές του με την εντατικοποίηση της εκμεταλλεύσεως των εγχώριων παραγόντων ισχύος. Η δεύτερη χαρακτηρίζεται από την προσπάθεια συνεργασίας των κρατών με ισοδύναμη ισχύ, προκειμένου να αντιμετωπίσουν μία απειλή που προβάλλει ένα άλλο ισχυρότερο ή και ηγεμονικό κράτος. (Παπαφλωράτος, 2023, σ.25).

Μια τέταρτη στρατηγική επιλογή, η οποία επιτρέπει την έμμεση αντιμετώπιση του αντιπάλου, είναι αυτή του δόγματος **«διαίρει και βασίλευε»** και έχει τρεις εκφάνσεις: μία επιθετική και δύο αμυντικές.

Επιθετική προσέγγιση: Αυτή αποβλέπει στην αύξηση της σχετικής ισχύος του κράτους. Το τελευταίο επιχειρεί να αποδυναμώσει τους αντιπάλους του, υποδαυλίζοντας τις αντιθέσεις μεταξύ τους και προκαλώντας αντιπαλότητα ή ακόμη και πόλεμο. Σε περίπτωση επιτυχίας, το κράτος που την επιχειρεί παραμένει στο περιθώριο, δεν επιβαρύνεται στρατιωτικά και η σχετική του ισχύς αυξάνεται. Σε περίπτωση αποτυχίας οι όροι αντιστρέφονται, δηλαδή οι σχέσεις του επιχειρούντος κράτους με τους εχθρούς του επιβαρύνονται και ο ανταγωνισμός οξύνεται.

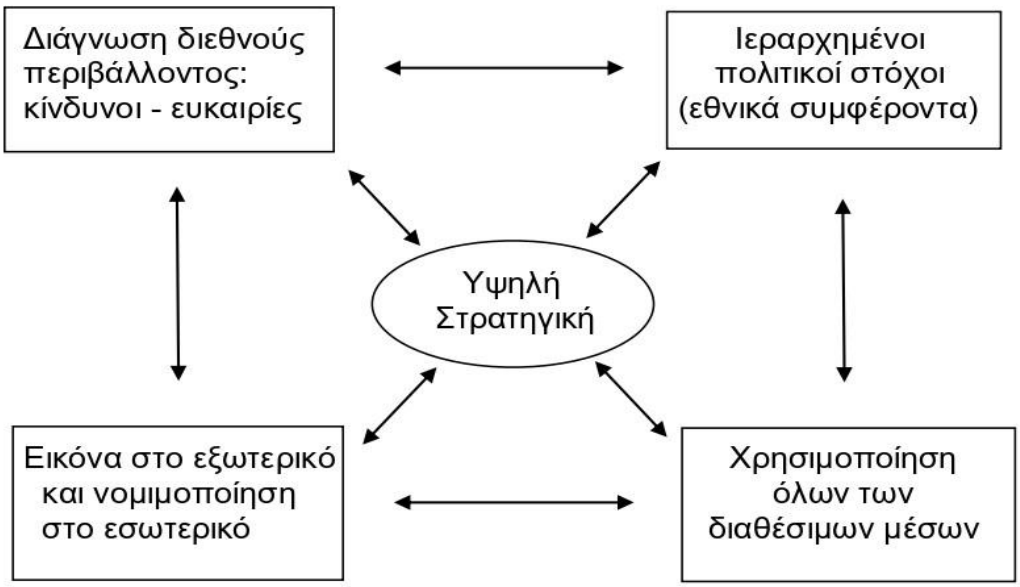
Αμυντική προσέγγιση: Η μεταβίβαση του κόστους σε τρίτους είναι μία από τις πιο συχνά εφαρμοζόμενες αμυντικές στρατηγικές, η οποία παρατηρείται ακόμα και μέσα στο πλαίσιο συμμαχιών. Σε αυτή την περίπτωση, το κράτος προσπαθεί να αποτρέψει περαιτέρω αναβάθμιση της ισχύος του αντιπάλου. Ως εκ τούτου,

αναζητά κάποιο άλλο κράτος «θύμα», το οποίο θα τον αντιμετωπίσει είτε γιατί το ίδιο δε διαθέτει επαρκή ισχύ, είτε γιατί θέλει να αποφύγει περαιτέρω υποβάθμιση της σχετικής του ισχύος. Προς τούτο, καταφεύγει στη διατήρηση καλών διπλωματικών επαφών με τον αντίπαλο, ώστε να αποφευχθεί η ανάφλεξη, ή εάν ξεσπάσει πόλεμος, το κράτος που επιχειρεί τη συγκεκριμένη στρατηγική να μην παρασυρθεί σε αυτόν. (Παπαφλωράτος, 2023, σ. 27).

Αποτροπή συμμαχίας: Σκοπός αυτής της έμμεσης αμυντικής στρατηγικής είναι να μην επιτρέψει την εξωτερική ενδυνάμωση του αντιπάλου, η οποία, αν γίνει, θα καταλήξει σε αύξηση της ισχύος του και ανατροπή της ισορροπίας. Έτσι το κράτος επιχειρεί να αποτρέψει ή να εμποδίσει τη σύναψη συμμαχιών εκ μέρους του αντιπάλου του. (Κουσκουβέλης, 2005, σ. 222).

2.4 Σχεδιασμός Υψηλής Στρατηγικής

Ένας επιτυχημένος σχεδιασμός στο επίπεδο της Υψηλής Στρατηγικής πρέπει να καλύπτει τις εξής τέσσερις διαστάσεις όπως φαίνονται στην παρακάτω εικόνα:

(Πλατιάς, 2010, σ. 86)

α. Διάγνωση του διεθνούς περιβάλλοντος, ώστε να καθορισθούν οι διάφορες απειλές, υπαρκτές ή δυνητικές, κατά της εθνικής ασφάλειας, καθώς και οι διάφοροι περιορισμοί και οι ευκαιρίες που προκύπτουν. Είναι εξαιρετικά σημαντικό η Υψηλή Στρατηγική να εναρμονίζεται με το διεθνές περιβάλλον και να ταιριάζει με τις γεωπολιτικές πραγματικότητες που απορρέουν από τον διεθνή καταμερισμό ισχύος.

β. Καθορισμός των πολιτικών στόχων ανάλογα με τα διαθέσιμα μέσα, καθώς και των απειλών, περιορισμών και ευκαιριών που προκύπτουν. Δεδομένου ότι οι διαθέσιμοι πόροι δεν είναι απεριόριστοι, πρέπει να υπάρχουν όρια στους επιδιωκόμενους πολιτικούς στόχους. Αν οι στόχοι της Υψηλής Στρατηγικής υπερβαίνουν τα διαθέσιμα μέσα, τότε το στρατηγικό οικοδόμημα κινδυνεύει να καταρρεύσει.

γ. Καθορισμός του βέλτιστου συνδυασμού των μέσων για την προώθηση ιεραρχημένων πολιτικών στόχων. Πρέπει να γίνεται η πλήρης αξιοποίηση των δυνατοτήτων της υποδομής του κράτους και τα διατιθέμενα μέσα πρέπει να είναι εναρμονισμένα με τους στόχους, ώστε να επιτευχθεί η μέγιστη δυνατή υποστήριξη και ν' αποφευχθεί άσκοπη σπατάλη πόρων και προσπάθειας. Η σχέση που υφίσταται μεταξύ στόχων και μέσων στη σχεδίαση της Υψηλής Στρατηγικής φαίνεται στην παρακάτω εικόνα (Πλατιάς, 2010, σ.177):

Πολιτικές δεσμεύσεις (Στόχοι)

Διαθέσιμα μέσα (Ικανότητα)		Λίγες	Πολλές
	Λίγα	Παθητικότητα	Υπερεξάπλωση
	Πολλά	Συρρίκνωση στόχων	Στρατηγική επάρκεια

δ. Προσεκτική διαμόρφωση της "εικόνας" που παρουσιάζει η Υψηλή Στρατηγική τόσο στο εξωτερικό όσο και στο εσωτερικό, ώστε: 1) Η κοινωνία να υποστηρίζει ενεργά την Υψηλή Στρατηγική του κράτους. 2) Όλα τα μέρη της κρατικής δομής να εργάζονται προς έναν κοινό σκοπό. 3) Η Υψηλή Στρατηγική να απολαμβάνει νομιμοποίησης στο εξωτερικό. Με άλλα λόγια, για να είναι επιτυχής σε αυτή τη διάσταση, μια Υψηλή Στρατηγική πρέπει να γίνεται αποδεκτή τόσο στο εσωτερικό της χώρας όσο και στο εξωτερικό. (Πλατιάς, 2010, σ. 85).

ΜΕΡΟΣ Β'

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 3: ΣΥΓΧΡΟΝΟ ΥΠΟΒΑΘΡΟ ΟΥΚΡΑΝΙΚΟΥ ΖΗΤΗΜΑΤΟΣ

3.1 Μετασοβιετική Περίοδος 1991 - 2013

Περί τα τέλη της δεκαετίας του 1980, το σοβιετικό σύστημα διακυβερνήσεως κατέρρευσε και αναπτύχθηκαν φυγόκεντρες δυνάμεις στο εσωτερικό της πάλαι ποτέ Σοβιετικής Ενώσεως. Στο προσκήνιο έκαναν την εμφάνισή τους μίση του παρελθόντος και παλαιές εθνοτικές διαφορές. Η επιθυμία για ανεξαρτητοποίηση τόσο της Ουκρανίας όσο και των περισσοτέρων Σοσιαλιστικών Δημοκρατιών της Ένωσης έγινε εντονότερη.

Για τον Γενικό Γραμματέα του Κομμουνιστικού Κόμματος Μιχαήλ Γκορμπατσόφ η Ουκρανία αποτελούσε ίσως τη σημαντικότερη Σοσιαλιστική Δημοκρατία στη Σοβιετική Ένωση καθώς αυτή ήταν η δεύτερη πλουσιότερη, ενώ αποτελούσε τη γέφυρα της Ρωσίας προς την Ευρώπη. Παρ' όλ' αυτά, ο Ρώσος Πρόεδρος Μπόρις Γιέλτσιν και ο Πρόεδρος του Ανώτατου Σοβιέτ της Ουκρανίας Λεονίντ Κραβτσούκ[3] υπέγραψαν το 1990 συμφωνία, η οποία προέβλεπε την ανεξαρτησία της Ουκρανίας, ενώ ένα χρόνο αργότερα το Ανώτατο Σοβιέτ της Ουκρανικής Σοβιετικής Σοσιαλιστικής Δημοκρατίας έλαβε την απόφαση για την πλήρη ανεξαρτησία της χώρας (24η Αυγούστου 1991).[4]

Στην περιοχή της Κριμαίας ένα μεγάλο ποσοστό καταψήφισε την ανεξαρτησία,[5] καθώς ο ρωσόφωνος πληθυσμός της δεν επιθυμούσε την απομάκρυνση από τη Ρωσία. Στην Κριμαία, τον Φεβρουάριο του 1992, το τοπικό Κοινοβούλιο μετονόμασε την Αυτόνομη Σοβιετική Σοσιαλιστική Δημοκρατία σε «Δημοκρατία της Κριμαίας», βασιζόμενο τόσο στη θέσπιση νέου Συντάγματος από το Ουκρανικό Κοινοβούλιο, όσο και στο ανάλογο ψήφισμα για την Κριμαία, ενώ το Μάιο του ίδιου έτους διεκήρυξε την απόφασή του για αυτοδιάθεση θεσπίζοντας το πρώτο Σύνταγμα. Ωστόσο, τον Μάιο του 1992, η Κριμαία συμφώνησε να παραμείνει τμήμα της Ουκρανίας και ακύρωσε την προκήρυξη της αυτοδιαθέσεως. (Παπαφλωράτος, 2022, σ.55).

Μετά την κατάρρευση του κομμουνισμού, η Ουκρανία ήταν η τρίτη σε μέγεθος πυρηνική δύναμη του πλανήτη, καθώς κατείχε ένα μεγάλο μέρος του πυρηνικού οπλοστασίου της Σοβιετικής Ενώσεως. Ως εκ τούτου, η διεθνής κοινότητα μερίμνησε για την απομάκρυνση των όπλων αυτών, που εύλογα δημιουργούσαν πολλούς κινδύνους. Τον Δεκέμβριο του 1994 υπεγράφη ένα μνημόνιο στη Βουδαπέστη από τους τότε ηγέτες των Ηνωμένων Πολιτειών, της

[3] Ήταν ο πρώτος Πρόεδρος της Ουκρανίας από το 1991 έως το 1994.

[4] Η απόφαση αυτή επικυρώθηκε σε δημοψήφισμα τον Δεκέμβριο του ίδιου έτους, με το 92,3% των ψηφοφόρων να τάσσεται υπέρ της ανεξαρτητοποίησης. Στη συνέχεια (1992), το ουκρανικό κοινοβούλιο ψήφισε νόμο με τον οποίο θεσμοθετήθηκαν τα νέα εθνικά σύμβολα της χώρας. (Παπαφλωράτος, 2022, σ.53).

[5] Το 54,19% των κατοίκων της Κριμαίας (και το 57,07% των κατοίκων της Σεβαστουπόλεως) ετάχθησαν υπέρ της ανεξαρτησίας της Κριμαίας, ενώ ένα μεγάλο μέρος του πληθυσμού των περιοχών του Ντονμπάς και του Λουγκάνσκ απείχε από το δημοψήφισμα.

Μ. Βρετανίας, της Ουκρανίας και της Ρωσίας. Αυτό μεριμνούσε για την αποπυρηνικοποίηση της Ουκρανίας, την ακεραιότητα των συνόρων της οποίας απεδέχοντο και εγγυώντο τα τέσσερα συμβαλλόμενα μέρη. Σήμερα η συμφωνία αυτή θεωρείται ανάθεμα από το Κίεβο, διότι η Ουκρανοί πιστεύουν ότι η Ρώσοι ουδέποτε θα τους επιτίθονταν εάν οι ίδιοι διέθεταν πυρηνικά όπλα. (Παπαφλωράτος, 2022, σ.55).

Τον Κραβτσούκ τον διαδέχτηκε (το 1994) ο Λεονίντ Κούτσμα, ο οποίος επανεξελέγη το 1999. Στις προεδρικές εκλογές του 2004, οι δύο κυριότεροι υποψήφιοι ήταν ο «φιλορώσος» Βίκτωρ Γιανουκόβιτς και ο «φιλοδυτικός - φιλοευρωπαίος» Βίκτωρ Γιούσενκο. Παρόλο που ο Γιανουκόβιτς κέρδισε το δεύτερο γύρο των εκλογών την 21η Νοεμβρίου 2004, τόσο η αντιπολίτευση όσο και οι διεθνείς παρατηρητές των εκλογών διαμαρτυρήθηκαν για εκλογική νοθεία. Μετά από μια σειρά πολυήμερων διαδηλώσεων οι οποίες έγιναν γνωστές ως «Πορτοκαλί Επανάσταση»[6], η αντιπολίτευση πέτυχε την ακύρωση του αποτελέσματος των εκλογών και τη διεξαγωγή νέου επαναληπτικού γύρου την 26η Δεκεμβρίου του ιδίου έτους. Τον επαναληπτικό γύρο κέρδισε ο Γιούσενκο, ο οποίος ανέλαβε τα καθήκοντά του τον Ιανουάριο του 2005.

Η περίοδος που ακολούθησε, βρήκε την Ουκρανία αντιμέτωπη με μια εκτεταμένη πολιτική κρίση. Από το 2005 έως το 2010, η χώρα είχε αλλάξει συνολικά τέσσερις κυβερνήσεις.[7] Όπως ήταν αναμενόμενο, ο νέος Πρόεδρος ακολούθησε φιλοδυτική πολιτική. Ο Γιούσενκο επιθυμούσε την ένταξη της Ουκρανίας τόσο στην ΕΕ όσο και στο ΝΑΤΟ, υποστηριζόμενος θερμώς από τις ΗΠΑ. Όμως, η Ρωσία θεωρούσε την ένταξη της Ουκρανίας στην Βορειοατλαντική Συμμαχία ως απειλή και υποκινούσε Αντί-Νατοϊκές διαμαρτυρίες και αναταραχές στην Κριμαία. Στη σύνοδο κορυφής του ΝΑΤΟ τον Απρίλιο του 2008 στο Βουκουρέστι, η Ουκρανία και η Γεωργία έλαβαν ανεπίσημη πρόσκληση ένταξης στη Συμμαχία. Τέσσερις μήνες αργότερα, η Ρωσία εισέβαλε στη Γεωργία με πρόφαση την προστασία της ρωσικής μειονότητας στη Νότια Οσσετία.

Στις προεδρικές εκλογές του 2010, νικητής ανεδείχθη ο Γιανουκόβιτς, ο οποίος προσδέθηκε έτι περαιτέρω στο ρωσικό άρμα, παρότι οι διμερείς σχέσεις Ουκρανίας - Ρωσίας είχαν επιδεινωθεί έπειτα από την εισβολή της δεύτερης στη Γεωργία (2008). Μετά το 2011, η Μόσχα προσέφερε στους Ουκρανούς προνομιακές τιμές φυσικού αερίου, δελεάζοντας το Κίεβο, το οποίο αντιμετώπιζε (και αντιμετωπίζει ακόμη) σοβαρά προβλήματα ρευστότητας. Συν τω χρόνω, ο Γιανουκόβιτς προσπάθησε να εξασφαλίσει συνάλλαγμα και ξεκίνησε διαπραγματεύσεις με την ΕΕ, προκαλώντας την οργή της Μόσχας. Τελικώς, τον Νοέμβριο του 2013, ο Πρόεδρος της Ουκρανίας δεν υπέγραψε το σύμφωνο συνδέσεως με την ΕΕ, αντιθέτως προχώρησε λίγο αργότερα στη σύναψη μίας

[6] Ο χαρακτηρισμός «Πορτοκαλί» οφείλεται στο χρώμα το οποίο υιοθέτησε το πολιτικό στρατόπεδο του Γιούσενκο, κατά τη διάρκεια της εκλογικής διαδικασίας.

[7] Κυβέρνηση Γιούλια Τιμοσένκο (Φεβρουάριος 2005 - Σεπτέμβριος 2005), Κυβέρνηση Γιούρι Γιεχανούροφ (Σεπτέμβριος 2005 - Αύγουστος 2006), Κυβέρνηση Βίκτορ Γιανουκόβιτς (Αύγουστος 2006 - Δεκέμβριος 2007), Κυβέρνηση Γιούλια Τιμοσένκο (Δεκέμβριος 2007 - Μάρτιος 2010)

νέας δανειακής συμφωνίας με τη Ρωσία. Το γεγονός αυτό προκάλεσε ποικίλες αντιδράσεις και εκτεταμένες διαδηλώσεις. (Παπαφλωράτος, 2022, σ.58-59).

3.2 Η Κρίση του 2014 και η Προσάρτηση της Κριμαίας

Το κύμα των διαδηλώσεων επεκτάθηκε σε ολόκληρη τη δυτική Ουκρανία και σε ορισμένα ανατολικά τμήματα αυτής. Σημειωτέον ότι οι διαδηλωτές κρατούσαν σημαίες των κρατών της ΕΕ. Προς τούτο και απεκλήθη «επανάσταση του Euromaidan»[8] ή αλλιώς «επανάσταση της αξιοπρέπειας» κατά την οποία απαιτείτο η υπογραφή της συνθήκης με την ΕΕ αλλά και η παραίτηση του φιλορώσου προέδρου Γιανουκόβιτς.

Το ελεγχόμενο από τον Πρόεδρο κοινοβούλιο, ψήφισε μια σειρά μέτρων για την καταστολή των αντικυβερνητικών διαδηλώσεων, όμως αυτή η κίνηση έφερε αντίθετα αποτελέσματα, καθώς οι διαδηλώσεις εντάθηκαν περισσότερο και οι συγκεντρωμένοι προχώρησαν στην κατάληψη διαφόρων κυβερνητικών κτηρίων. Την 21η Φεβρουαρίου 2014 το ουκρανικό κοινοβούλιο κήρυξε έκπτωτο τον Πρόεδρο, ο οποίος φρόντισε να εγκαταλείψει τη χώρα και να λάβει πολιτικό άσυλο στη Μόσχα. Πέντε μέρες αργότερα, Ρώσοι στρατιώτες με στολές χωρίς διακριτικά εισέβαλαν στη χερσόνησο της Κριμαίας, πολιόρκησαν τις βάσεις του ουκρανικού στρατού, απαγόρευσαν τον απόπλου ουκρανικών πλοίων από τους ναυστάθμους της χερσονήσου και κατέλαβαν το κτίριο του Κοινοβουλίου υπό τις επιδοκιμασίες πολλών κατοίκων. Με τον τρόπο αυτό η Ρωσία ουσιαστικά εκμεταλλεύθηκε την απουσία ηγεσίας στην Ουκρανία αλλά και τις ταραχές που γίνονταν στο εσωτερικό της. Στο τοπικό κοινοβούλιο της Κριμαίας, με την υποστήριξη της Ρωσίας, εγκαταστάθηκαν ρωσόφωνοι, ο ηγέτης των οποίων προκήρυξε δημοψήφισμα με το αίτημα την προσάρτηση της περιοχής στη Ρωσική Ομοσπονδία.

Την 16η Μαρτίου του 2014 διεξήχθη δημοψήφισμα στην Κριμαία, κατά το οποίο οι πολίτες της αποφάσισαν σε ποσοστό 96,6% την προσάρτησή της στη Ρωσική Ομοσπονδία. Παρ ’όλα αυτά, η γενική συνέλευση του ΟΗΕ έκρινε το δημοψήφισμα παράνομο, ενώ το Κίεβο και η διεθνής κοινότητα δήλωσαν ότι δεν αναγνωρίζουν το αποτέλεσμα του δημοψηφίσματος, καθώς αυτό διεξήχθη αντισυνταγματικά και δίχως τη συμμετοχή των Τατάρων και των φιλοουκρανών. Ωστόσο, λίγες μέρες αργότερα, η Μόσχα ανήγγειλε επισήμως την προσάρτηση της χερσονήσου στη Ρωσική Ομοσπονδία, ενώ πέτυχε την εκκένωση των στρατοπέδων από τον Ουκρανικό στρατό, δίχως να σημειωθεί εκτεταμένη αιματοχυσία. Παράλληλα, ο Ρώσος Πρόεδρος Βλαντιμίρ Πούτιν έπαιξε το χαρτί της Υπερδνειστερίας,[9] ο Πρόεδρος του Ανωτάτου Συμβουλίου της οποίας ζήτησε την άμεση ένωσή της με τη Ρωσία. (Παπαφλωράτος, 2022, σ. 62-63).

---

[8] από το όνομα της πλατείας Μεϊντάν ή Μαϊντάν

[9] Η Υπερδνειστερία είναι μια αυτόνομη περιοχή στα σύνορα Μολδαβίας - Ουκρανίας. Αν και δεν είναι διεθνώς αναγνωρισμένη, υφίσταται de facto και φρουρείται από ρωσικές δυνάμεις. Το 2006, πραγματοποιήθηκε δημοψήφισμα των κατοίκων της, οι οποίοι σε ποσοστό 97,2% είχαν ψηφίσει την ένωση της περιοχής τους με τη Ρωσία.

Επιπλέον των ανωτέρω, η Ρωσία απαιτούσε την ομοσπονδοποίηση της Ουκρανίας καθώς την ενδιέφεραν ιδιαίτερα οι περιοχές στα ανατολικά και στα νότια της χώρας. Για τις περιοχές αυτές, η Ρωσία επιθυμούσε την ανεξαρτητοποίησή τους από την Ουκρανία και την ίδρυση της «Νέας Ρωσίας» η οποία θα αποτελείτο από τις περιφέρειες του Χαρκόβου, του Λουγκάνσκ, του Ντονέτσκ, του Ντνίπρο, της Ζαπορίζια, του Μικολάιβ, της Χερσώνας και της Οδησσού. Με τον τρόπο αυτό, η Ρωσία θα επιτύγχανε και την χερσαία ένωση με την περιοχή της Υπερδνειστερίας στη Μολδαβία. Παράλληλα, η Ρωσία ξεκίνησε μια προσπάθεια αποσταθεροποίησης της Ουκρανίας με τη βιομηχανική περιοχή του Ντονμπάς να αναδεικνύεται μια από τις πιο προβληματικές για την Ουκρανία περιοχές. Ταυτόχρονα, με υποκίνηση της Ρωσίας δημιουργήθηκαν οι αυτοαποκαλούμενες Λαϊκές Δημοκρατίες του Ντονιέτσκ και του Λουγκάνσκ, οι οποίες αποσχίσθηκαν από την Ουκρανία χωρίς όμως την αναγνώρισή τους. Οι ενέργειες αυτές έφεραν την αντίδραση της ουκρανικής κοινωνίας η οποία συμμετείχε ενεργά στον πόλεμο εναντίον των αποσχισθεισών περιοχών με δεκάδες χιλιάδες εθελοντές στρατιώτες. Η Ρωσία παρείχε αρχικά μόνο οπλισμό στους αποσχισθέντες, αλλά στη συνέχεια έστειλε τακτικά στρατεύματα και μισθοφόρους για να πολεμήσουν τους Ουκρανούς.

Την 5η Σεπτεμβρίου 2014 υπεγράφη μια συμφωνία ανακωχής στο Μινσκ της Λευκορωσίας, όπου συνεδρίασαν αντιπροσωπείες της Ρωσίας, της Ουκρανίας, των αυτονομιστών και του ΟΑΣΕ.[10] Επρόκειτο για το λεγόμενο «Πρωτόκολλο του Μινσκ» (Μινσκ Ι), το οποίο προέβλεπε κατάπαυση του πυρός, ανταλλαγή κρατουμένων, αποχώρηση των στρατευμάτων και των βαρέων όπλων και την παράδοση ανθρωπιστικής βοήθειας σε κατεστραμμένες περιοχές της ανατολικής Ουκρανίας. Την 15η Σεπτεμβρίου, ο Ουκρανός Πρόεδρος Ποροσένκο προώθησε στο Κοινοβούλιο νομοθετική διάταξη, που προέβλεπε «ειδικό καθεστώς» για ορισμένες περιοχές της ανατολικής Ουκρανίας, ενώ την επομένη επικυρώθηκε από την ολομέλεια του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου η συμφωνία συνδέσεως ΕΕ - Ουκρανίας. Η Μόσχα ζήτησε αλλαγές στη συμφωνία με το επιχείρημα ότι επλήττοντο τα συμφέροντά της. Η «απάντηση» της ΕΕ συνίστατο στην παράταση των κυρώσεων που είχε επιβάλει εις βάρος της Ρωσίας.

Την 10η Φεβρουαρίου 2015, οι ηγέτες της Γαλλίας, της Γερμανίας, της Ρωσίας, της Ουκρανίας αλλά και οι εκπρόσωποι των ρωσώφωνων της νοτιοανατολικής Ουκρανίας συγκεντρώθηκαν εκ νέου στο Μινσκ προκειμένου να βρεθεί μια βιώσιμη λύση. Εκεί υπεγράφη η δεύτερη συνθήκη του Μινσκ (Μινσκ ΙΙ), η οποία προέβλεπε ότι και η πρώτη (μιας και δεν είχαν τηρηθεί τα συμφωνηθέντα) συν την παροχή μιας μορφής αυτονομίας στις δυο αποσχισθείσες περιοχές (Ντονιέτσκ και Λουγκάνσκ).

---

[10] Ο ΟΑΣΕ (Οργανισμός για την Ασφάλεια και τη Συνεργασία στην Ευρώπη) είναι ο μεγαλύτερος περιφερειακός οργανισμός ασφαλείας στον κόσμο, με 57 συμμετέχοντα κράτη από την Ευρώπη, την Κεντρική Ασία και τη Βόρεια Αμερική. Εδρεύει στη Βιέννη και λειτουργεί ως forum πολιτικού διαλόγου σε θέματα που άπτονται τριών διαστάσεων της διεθνούς ασφάλειας: 1) της πολιτικο-στρατιωτικής, 2) της οικονομικής-περιβαλλοντικής, 3) της ανθρώπινης.

Το επόμενο διάστημα, οι συγκρούσεις συνεχίστηκαν αλλά δίχως την ίδια ένταση. Οι δύο αντιμαχόμενες πλευρές αλληλοκατηγορούντο για παραβίαση της προαναφερθείσας συμφωνίας, καθώς ούτε η Ρωσία ούτε η Ουκρανία αποδέχονταν την υφιστάμενη κατάσταση. Η Ουκρανία δεν ανεχόταν καμία παραχώρηση εδαφών στη Ρωσία αλλά ούτε την απόσχιση των δύο περιοχών. Η Ρωσία δεν κατάφερε να δημιουργήσει τη «Νέα Ρωσία» αλλά ούτε να ανατρέψει τη ροπή της Ουκρανίας προς τη Δύση.

3.3 Από το 2014 έως τη Ρωσική Εισβολή το 2022

Ενώ η συμφωνία Μινσκ ΙΙ προσέφερε έναν ολοκληρωμένο οδικό χάρτη για την επίλυση της σύγκρουσης, η εφαρμογή της αντιμετώπισε πολλές προκλήσεις και οπισθοδρομήσεις. Έως το 2020, παρά την υπογραφή των Συμφωνιών του Μινσκ (Ι και ΙΙ), οι εχθροπραξίες στην ανατολική Ουκρανία δεν έπαυσαν, ενώ οι διπλωματικές προσπάθειες για την επίτευξη βιώσιμης ειρηνικής διευθέτησης παρέμειναν σε στασιμότητα. Η αδυναμία πλήρους εφαρμογής των συμφωνηθέντων όρων ανέδειξε τα δομικά ελλείμματα εμπιστοσύνης και τον περιορισμένο βαθμό συμμόρφωσης των εμπλεκομένων μερών. Η σταδιακή ενίσχυση της στρατιωτικής παρουσίας της Ρωσίας και της Δύσης στην ευρύτερη περιοχή αλλά και ο διευρυμένος ρόλος εξωτερικών παραγόντων επηρέαζε άμεσα την άσκηση κυριαρχίας και την εσωτερική συνοχή της Ουκρανίας, εντείνοντας τις πιέσεις στο ήδη εύθραυστο πολιτικό και θεσμικό της πλαίσιο.

Η δυτική στρατηγική υποστήριξης της Ουκρανίας, στην οποία έπαιζαν πρωταγωνιστικό ρόλο οι ΗΠΑ και η ΕΕ, βασίστηκε σε οικονομική και στρατιωτική συνεργασία. Παράλληλα, η προοπτική ένταξης της χώρας τόσο στο ΝΑΤΟ όσο και στην ΕΕ διατηρούνταν σε ρητορικό επίπεδο, χωρίς να συνοδεύεται από σαφές και δεσμευτικό χρονοδιάγραμμα υλοποίησης. Η εν λόγω στρατηγική αμφισημία παρήγαγε συνθήκες δομικής αστάθειας, αφού η Ουκρανία δεν καλυπτόταν από τις εγγυήσεις του άρθρου «5» του ΝΑΤΟ, ενώ ταυτόχρονα η εντεινόμενη θεσμική και επιχειρησιακή διασύνδεσή της με τη Βορειοατλαντική Συμμαχία επηρέαζε άμεσα τις αντιλήψεις της Ρωσίας για την ασφάλειά της. Από τη ρωσική οπτική γωνία, η διεύρυνση και η στρατηγική εγγύτητα του ΝΑΤΟ προς τα ρωσικά σύνορα εκλαμβανόταν ως απειλητική εξέλιξη που έθιγε τα ρωσικά συμφέροντα, ενώ θεωρήθηκε ότι αντιβαίνει σε άτυπες δεσμεύσεις της Δύσης που, κατά τη ρωσική ερμηνεία, είχαν διατυπωθεί κατά τη δεκαετία του 1990.

Κατόπιν της παράνομης προσάρτησης της Κριμαίας το 2014 και της συνακόλουθης παραβίασης της κυριαρχίας και εδαφικής ακεραιότητας της Ουκρανίας, η ΕΕ και οι ΗΠΑ υιοθέτησαν ένα συντονισμένο πλαίσιο κυρώσεων κατά της Ρωσίας, οι οποίες επιβλήθηκαν κλιμακωτά, ώστε να διατηρηθεί το περιθώριο διπλωματικής διαπραγμάτευσης. Οι κυρώσεις αρχικά περιέλαβαν μέτρα διπλωματικού αποκλεισμού, με χαρακτηριστικό παράδειγμα την αποπομπή της Ρωσίας από τη Σύνοδο των G7, καθώς και ταξιδιωτικούς περιορισμούς αλλά και δέσμευση περιουσιακών στοιχείων προσώπων που συνδέονταν με την κατάληψη της Κριμαίας. Στη συνέχεια, θεσπίστηκαν οικονομικές κυρώσεις, όπως ο

περιορισμός πρόσβασης ρωσικών τραπεζών και ενεργειακών επιχειρήσεων σε ευρωπαϊκές χρηματοπιστωτικές αγορές και εμπάργκο όπλων. Στόχος ήταν η άσκηση αυξανόμενης πίεσης με απώτερο σκοπό την ανατροπή της προσάρτησης· ωστόσο, η παρουσία ισχυρού ρωσόφωνου στοιχείου στην Κριμαία καθιστούσε κάτι τέτοιο μάλλον αδύνατο.

Παρά το γεγονός πως η ΕΕ και οι ΗΠΑ διατήρησαν κοινή στάση απέναντι στη Ρωσία, το καθεστώς κυρώσεων δεν προσέλαβε τον ριζικό χαρακτήρα που είχε εφαρμοστεί σε περιπτώσεις όπως το Ιράν ή τη Βόρεια Κορέα, δεδομένης της κομβικής θέσης της Ρωσίας στην παγκόσμια αγορά φυσικού αερίου και αργού πετρελαίου. Οι Ευρωπαίοι ήταν πολύ δύσκολο να πεισθούν για την υιοθέτηση αυστηρών μέτρων εις βάρος των Ρώσων ρισκάροντας τη σταθερότητα της οικονομίας τους. Πρωτίστως οι Γερμανοί έδειξαν εξ αρχής τη διαφωνίας τους και διατήρησαν ανοιχτούς διαύλους με τη Μόσχα. Επίσης, οι Βρετανοί διαφοροποιήθηκαν, ενώ αντιθέτως ιδιαιτέρως θετικές φάνηκαν οι κυβερνήσεις των κρατών του πρώην ανατολικού συνασπισμού, που γειτνιάζουν με τη Ρωσία[11] και ζουν υπό το μόνιμο φόβο της. (Παπαφλωράτος, 2022, σ.78).

Κατά την άποψη ορισμένων μελετητών και οικονομολόγων, οι επιβληθείσες κυρώσεις δεν επέφεραν επαρκώς ισχυρό πλήγμα στη Ρωσία. Η συρρίκνωση του ΑΕΠ και η επιβράδυνση του ρυθμού οικονομικής ανάπτυξης αποδίδονται μάλλον σε εξωγενείς οικονομικούς παράγοντες, όπως η πτώση των διεθνών τιμών του πετρελαίου και η υποτίμηση του ρωσικού νομίσματος έναντι του "ευρώ" και του "δολαρίου", παρά αποκλειστικά στις κυρώσεις καθαυτές. Σε απάντηση, η Ρωσία ενίσχυσε τη στρατηγική της στροφή προς την Κίνα για τεχνολογική και ενεργειακή συνεργασία, εμβαθύνοντας μια ήδη διαμορφωμένη μετασοβιετική σύγκλιση, ενώ παράλληλα επέβαλε και περιορισμούς στις εξαγωγές αγροτικών προϊόντων προς τις δυτικές χώρες. Το μέτρο αυτό, εν αντιθέσει με τις ευρωπαϊκές κυρώσεις, επέφερε σημαντικές επιπτώσεις σε επιχειρήσεις που αδυνατούσαν να προσαρμοστούν στα νέα δεδομένα. (Barron, 2022, σ.122-126).

Η άνοδος του Βολοντιμίρ Ζελένσκι στην προεδρία της Ουκρανίας το 2019 δημιούργησε αρχικά ελπίδες αποκλιμάκωσης των όποιων εντάσεων, λόγω της δηλωμένης πρόθεσής του για ειρηνική επίλυση των ρωσο-ουκρανικών διαφορών. Ωστόσο, η ριζοσπαστικοποίηση της ουκρανικής εξωτερικής πολιτικής, με έμφαση στην περεταίρω εμβάθυνση των δεσμών με τη Δύση και την ενεργή αναζήτηση ένταξης στο ΝΑΤΟ και στην ΕΕ, προκάλεσε έντονη ανησυχία στο Κρεμλίνο.

Σημειωτέον, το Σύμφωνο Στρατηγικής Σχέσης μεταξύ της Ουκρανίας και των ΗΠΑ που υπογράφηκε τον Δεκέμβριο του 2008, στον απόηχο της ρωσικής στρατιωτικής επέμβασης στη Γεωργία, ανανεώθηκε το 2018 και αργότερα το 2021 επί προεδρίας Ζελένσκι. Το εν λόγω πλαίσιο συνεργασίας επαναβεβαίωσε τις εγγυήσεις ασφαλείας που απέρρεαν από το Μνημόνιο της Βουδαπέστης, βάσει του οποίου η Ρωσία, οι Ηνωμένες Πολιτείες, η Ουκρανία και το Ηνωμένο Βασίλειο είχαν δεσμευθεί να σέβονται και να διαφυλάττουν την εδαφική ακεραιότητα της

[11] Βαλτικές χώρες και Πολωνία

Ουκρανίας (U.S. Embassy in Ukraine, 2008). Ιδιαίτερη έμφαση δόθηκε στις αμερικανικές δεσμεύσεις αναφορικά με τη διασφάλιση της ανεξαρτησίας και της κυριαρχίας της χώρας. Εν τω μεταξύ, ο ΟΗΕ ενέκρινε ένα νέο, μη δεσμευτικό ψήφισμα, που καλούσε τη Ρωσία να αποσύρει αμέσως όλες τις στρατιωτικές της δυνάμεις από την Κριμαία. Αυτό υιοθετήθηκε από τις δυτικές χώρες και καταψηφίστηκε από τη Ρωσία και άλλες φιλικές προς αυτήν χώρες, όπως η Κίνα, η Κούβα, η Βενεζουέλα, το Ιράν και η Συρία.

Οι μετέπειτα εξελίξεις αποτέλεσαν κομβικό μεταβατικό στάδιο, από τις παρατεταμένες συγκρούσεις χαμηλής έντασης σε μια ανοιχτή και γενικευμένη στρατιωτική εισβολή της Ρωσίας στην Ουκρανία. Περί τα τέλη του Μαρτίου 2021, ο Πρωθυπουργός της Ουκρανίας υπέγραψε ένα διάταγμα για την επανακατάληψη της Κριμαίας και τη σταδιακή επαναφορά των ρωσώφωνων ανατολικών περιφερειών Ντονέτσκ και Λουγκάνσκ στην ουκρανική επικράτεια, υιοθετώντας μια στρατηγική που περιελάμβανε τη λήψη νομικών και διοικητικών μέτρων για την παραβίαση των ανθρωπίνων δικαιωμάτων, για την επιβολή περεταίρω κυρώσεων στη Μόσχα και για τη δίωξη της Ρωσίας σε διεθνή δικαστήρια. Στο πλαίσιο αυτό οι Ουκρανοί ξεκίνησαν τη συγκέντρωση στρατευμάτων με σκοπό την ανακατάληψη των ανατολικών επαρχιών.

Τα γεγονότα αυτά οδήγησαν τη Μόσχα στην κινητοποίηση των δικών της στρατευμάτων, ενώ ο Πούτιν τον Ιούλιο του 2021 έγραψε ένα βαρυσήμαντο άρθρο που χαρακτηρίστηκε ως ιδεολογικό μανιφέστο και προπομπός της εισβολής του Φεβρουαρίου του 2022. Στο εν λόγω άρθρο αναγραφόταν κατ' ουσίαν μια σύνοψη των επιχειρημάτων του Κρεμλίνου όπως αυτά είχαν διαμορφωθεί μετά τη διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης. Το άρθρο του άρχιζε με τη φράση: *«Ρώσοι και Ουκρανοί είναι ένας λαός, ένα ενιαίο σύνολο»*. Σύμφωνα με τους ισχυρισμούς του, η ενότητα των δύο λαών προκύπτει από τους ιστορικούς τους δεσμούς, δηλαδή την κοινή πατρίδα (Αρχαία Ρωσία), την κοινή γλώσσα, τους οικονομικούς δεσμούς και την κοινή πίστη. Ο Ρώσος Πρόεδρος διατύπωσε την πεποίθησή του ότι ο λαός της Ουκρανίας έβλεπε του Ρώσους ευνοϊκά και ότι ήταν μέρος ενός κοινού πολιτισμού, σκληρά διαιρεμένου από ιστορικά πολιτικά λάθη. Κατόπιν, ανέφερε ότι το εμπόδιο (κατά την άποψή του) για τη διόρθωση αυτών των λαθών ήταν η κυβέρνηση του Κιέβου, την οποία κατηγόρησε ότι ήταν μαριονέτα εξωτερικών δυνάμεων εχθρικών προς τη Ρωσία. Ο Πούτιν μεταξύ των πολλών που ανέφερε στο εν λόγω άρθρο, κατέληξε λέγοντας ότι δεν πρόκειται να επιτρέψει τη χρησιμοποίηση των ιστορικών ρωσικών εδαφών και των κατοίκων τους εναντίον της Ρωσίας. (Putin, 2021).

Τον Δεκέμβριο του 2021, η Μόσχα υπέβαλε επίσημα δύο προσχέδια[12] (Pifer, 2021) προς τις ΗΠΑ και το ΝΑΤΟ, στο πλαίσιο της τελικής διπλωματικής κίνησής της πριν από την εισβολή στην Ουκρανία. Τα δύο κείμενα στόχευαν στην πλήρη αναθεώρηση της αρχιτεκτονικής ασφαλείας στην Ευρώπη, όπως αυτή διαμορφώθηκε μετά το 1997. Τα κύρια σημεία των ρωσικών αξιώσεων

[12] https://www.brookings.edu/articles/russias-draft-agreements-with-nato-and-the-united-states-intended-for-rejection/

περιελάμβαναν δεσμευτικές εγγυήσεις για μη επέκταση του ΝΑΤΟ στην Ουκρανία, απόσυρση Συμμαχικών στρατευμάτων από κράτη της ανατολικής Ευρώπης και απομάκρυνση στρατηγικών οπλικών συστημάτων από περιοχές από τις οποίες θα μπορούσαν να πλήξουν τη ρωσική επικράτεια. Οι απαιτήσεις αυτές απορρίφθηκαν από τις ΗΠΑ,[13] και το ΝΑΤΟ,[14] με το επιχείρημα ότι η πολιτική των «ανοιχτών θυρών» δεν είναι διαπραγματεύσιμη. Η αρνητική απάντηση της Δύσης βασίστηκε στην αρχή ότι κάθε κυρίαρχο κράτος έχει το δικαίωμα να επιλέγει τις δικές του συμμαχίες, γεγονός που ερμηνεύτηκε από το Κρεμλίνο ως παραγνώριση των ρωσικών «κόκκινων γραμμών».

Η απόρριψη αυτή χρησιμοποιήθηκε από τον Βλαντιμίρ Πούτιν στο διάγγελμά του την 24η Φεβρουαρίου 2022 ως το βασικό επιχείρημα για την έναρξη της «ειδικής στρατιωτικής επιχείρησης», υποστηρίζοντας ότι η Ρωσία δεν είχε άλλη επιλογή προκειμένου να διασφαλίσει την επιβίωσή της. Ο Πούτιν επικαλέστηκε το άρθρο 51 (κεφάλαιο VII) του καταστατικού χάρτη των Ηνωμένων Εθνών κατόπιν έκκλησης για βοήθεια από τις αυτοαποκαλούμενες Λαϊκές Δημοκρατίες του Ντονέτσκ και του Λουγκάνσκ. Τόνισε επίσης ότι την ευθύνη για οποιαδήποτε αιματοχυσία την φέρει αποκλειστικά η ουκρανική κυβέρνηση. Ακόμη, ο Πούτιν ανέφερε ότι σκοπός της «ειδικής στρατιωτικής επιχείρησης» είναι η αποναζιστικοποίηση και ο αφοπλισμός της Ουκρανίας ούτως ώστε να σταματήσει η γενοκτονία του ρωσόφωνου πληθυσμού.

[13] https://www.aljazeera.com/news/2022/1/26/us-nato-deliver-responses-to-russian-demands-over-ukraine

[14] https://www.nato.int/en/news-and-events/events/transcripts/2022/01/26/press-conference

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 4: Η ΥΨΗΛΗ ΣΤΡΑΤΗΓΙΚΗ ΤΩΝ ΗΠΑ ΜΕΤΑ ΤΟ 1991

4.1 Οι Προκλήσεις της Μεταψυχροπολεμικής Εποχής

Η διάλυση της Σοβιετικής Ένωσης το 1991 δημιούργησε ένα νέο γεωπολιτικό τοπίο που υποχρέωσε τις Ηνωμένες Πολιτείες να επαναπροσδιορίσουν τη στρατηγική τους θέση στον ευρωπαϊκό χώρο. Η ανεξαρτητοποίηση της Ουκρανίας τον Αύγουστο του 1991 και η επακόλουθη αναγνώρισή της από την Ουάσινγκτον αποτέλεσαν την απαρχή μιας σύνθετης σχέσης που θα διαμόρφωνε την αμερικανική Υψηλή Στρατηγική για τις επόμενες δεκαετίες. Ο βραχυπρόθεσμος στόχος ήταν η αποτροπή της αναδείξεως ενός ανταγωνιστικού περιφερειακού συνασπισμού ή μίας νέας υπερδυνάμεως. Επί των ημερών της διοικήσεως Κλίντον,[15] το ΝΑΤΟ κατέλαβε όλη την ζώνη ασφαλείας που είχε δημιουργήσει ο Στάλιν πέριξ της άλλοτε Σοβιετικής Ένωσης, εντάσσοντας στους κόλπους του πολλά μέλη του πρώην Συμφώνου της Βαρσοβίας. (Παπαφλωράτος, 2023, σ.78)

Κατά τη διάρκεια της δεκαετίας του 1990, η αμερικανική πολιτική απέναντι στην Ουκρανία κινήθηκε σε τρεις παράλληλους άξονες: τη διασφάλιση της πυρηνικής αποστρατικοποίησης, την υποστήριξη των οικονομικών μεταρρυθμίσεων μέσω του Διεθνούς Νομισματικού Ταμείου και της Παγκόσμιας Τράπεζας, και την προώθηση δημοκρατικών θεσμών μέσω διαφόρων προγραμμάτων τεχνικής βοήθειας. Αυτή η πολυεπίπεδη προσέγγιση αντικατόπτριζε τη φιλελεύθερη διεθνιστική λογική της εποχής Κλίντον, σύμφωνα με την οποία η οικονομική ολοκλήρωση και ο εκδημοκρατισμός θα λειτουργούσαν ως θεμέλια σταθερότητας στην ευρωπαϊκή περιφέρεια. Εντούτοις, η εν λόγω στρατηγική χαρακτηριζόταν από εγγενείς αντιφάσεις, οι οποίες εκδηλώθηκαν σε μεταγενέστερο στάδιο, καθώς η επέκταση του ΝΑΤΟ προς ανατολάς (παρά τις αντίθετες διαβεβαιώσεις προς τη Μόσχα) δημιουργούσε μια λανθάνουσα ένταση που θα εκδηλωνόταν με δραματικό τρόπο αργότερα.

Η ουκρανική εσωτερική πολιτική αστάθεια της δεκαετίας του 2000 και ιδιαίτερα η Πορτοκαλί Επανάσταση του 2004, αποτέλεσαν κομβικά σημεία για την αμερικανική εμπλοκή. Η Ουάσινγκτον επένδυσε σημαντικούς πολιτικούς και οικονομικούς πόρους στην υποστήριξη των φιλοδυτικών πολιτικών δυνάμεων, διαμορφώνοντας έτσι μια αντίληψη στη Μόσχα περί αμερικανικής υπονόμευσης της ρωσικής επιρροής στο «εγγύς εξωτερικό». Η αδυναμία της διοίκησης Τζωρτζ Μπους Τζούνιορ[16] να αξιολογήσει με ακρίβεια τις κόκκινες γραμμές της Ρωσίας (γεγονός που αποδείχθηκε με τη ρωσική επέμβαση στη Γεωργία το 2008) αντανακλά μια ευρύτερη στρατηγική αποτυχία αναγνώρισης των ορίων της αμερικανικής επιρροής στον μετασοβιετικό χώρο.

---

[15] Ο Μπιλ Κλίντον ορκίστηκε ως 42ος Πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών στις 20 Ιανουαρίου 1993. Κέρδισε τις προεδρικές εκλογές της 3ης Νοεμβρίου 1992, νικώντας τον εν ενεργεία πρόεδρο Τζορτζ Χ. Ο. Μπους, και υπηρέτησε δύο συνεχόμενες τετραετείς θητείες (1993 - Ιανουάριο 2001).

[16] Ο Τζορτζ Μπους ο νεότερος (George W. Bush) διετέλεσε ως ο 43ος Πρόεδρος των Ηνωμένων Πολιτειών για δύο θητείες, από τις 20 Ιανουαρίου 2001 έως τις 20 Ιανουαρίου 2009.

4.2 Ο Αναπροσανατολισμός της Στρατηγικής μετά το 2014

Η προσάρτηση της Κριμαίας από τη Ρωσία τον Μάρτιο 2014 και η ακόλουθη σύρραξη στην Ανατολική Ουκρανία σηματοδότησαν μία ριζική αναθεώρηση της αμερικανικής Υψηλής Στρατηγικής. Η διοίκηση Ομπάμα[17] αντιμετώπισε μια κατάσταση που δοκίμαζε τα όρια της αποτρεπτικής αξιοπιστίας των ΗΠΑ χωρίς να εμπλέκει άμεσα ζωτικά αμερικανικά συμφέροντα με τον τρόπο που θα δικαιολογούσε άμεση στρατιωτική ανάμειξη. Η απόφαση για επιβολή οικονομικών κυρώσεων έναντι της Ρωσίας, σε συνδυασμό με τη στρατιωτική ενίσχυση των χωρών-μελών του ΝΑΤΟ στην ανατολική Ευρώπη, αντικατόπτριζε αφενός μεν τη στρατηγική «αποτροπής», αποφεύγοντας την άμεση στρατιωτική σύγκρουση, αφετέρου δε τη στρατηγική της «εξουθένωσης» της Ρωσικής Ομοσπονδίας.

Προτεραιότητα του Ομπάμα ήταν η ασφάλεια της χώρας του, την οποία αντιμετώπιζε, όμως, σε συνδυασμό με την ασφάλεια των φίλων και συμμάχων των Ηνωμένων Πολιτειών. Εξ ου και ήταν εχθρικός προς τη Μόσχα, καθώς η εξωτερική πολιτική του συνίστατο στον περιορισμό της ρωσικής ισχύος. Ως εκ τούτου, προσπάθησε να αποτρέψει την κάθοδό της στις λεγόμενες «θερμές θάλασσες», να ισχυροποιήσει τα αμερικανικά ερείσματα στο μαλακό υπογάστριο της Ρωσίας, τον Καύκασο, και να αποκτήσει νέα στη, ζωτικής σημασίας για τη Μόσχα, Ουκρανία (βλέπε «Πορτοκαλί επανάσταση») αλλά και στην ανατολική Ευρώπη μέσω της εγκαταστάσεως εξελιγμένων πυραύλων στην Πολωνία. Παρ' όλ' αυτά, οι επικριτές του επισημαίνουν ότι η Ρωσία προσάρτησε την Κριμαία, επί των ημερών του (το 2014). (Παπαφλωράτος, 2023, σ.83-84).

Στις 30 Ιανουαρίου 2017 ορκίστηκε ως νέος Πρόεδρος των ΗΠΑ ο Ντόναλτ Τραμπ.[18] Η πρώτη θητεία Τραμπ (2017-2021) σηματοδότησε την οριστική ρήξη με τη φιλελεύθερη διεθνή στρατηγική, εκπηγάζοντας από την πεποίθηση ότι η δέσμευση σε πολυμερείς συμφωνίες υπονομεύει, αντί να ενισχύει, την αμερικανική στρατηγική αυτονομία. Η αποχώρηση από τη Συμφωνία του Παρισιού,[19] η αποδέσμευση από το Συμβούλιο Ανθρωπίνων Δικαιωμάτων του ΟΗΕ και η αμφισβήτηση της σκοπιμότητας του ΝΑΤΟ, αποτέλεσαν εμπράγματη έκφραση αυτής της «ρεαλιστικής στροφής». Η εξωτερική πολιτική της εν λόγω διοίκησης στηρίχθηκε στη λογική της «άσκησης ισχύος» ως πρωταρχικού εργαλείου επιρροής, σε αντιδιαστολή με την προβολή αξιών μέσω θεσμικών πλαισίων. Η έναρξη εμπορικών αντιπαραθέσεων με την Κίνα και την ΕΕ, η επαναφορά κυρώσεων έναντι του Ιράν και η τάση προς μονομερή διαχείριση διεθνών κρίσεων κατέδειξαν εμπράκτως την υιοθέτηση ενός ρεαλιστικού εθνικισμού ως κατευθυντήριας στρατηγικής αρχής. Ταυτόχρονα, η διοίκηση Τραμπ ανέδειξε εκ

[17] Η Προεδρία του Μπαράκ Ομπάμα διήρκησε από τις 20 Ιανουαρίου 2009 έως τις 20 Ιανουαρίου 2017.

[18] Η πρώτη Προεδρία του Ντόναλντ Τραμπ διήρκησε από τις 20 Ιανουαρίου 2017 έως τις 20 Ιανουαρίου 2021.

[19] Η Συμφωνία του Παρισιού αποτελεί την πρώτη νομικά δεσμευτική παγκόσμια συμφωνία για το κλίμα, η οποία υιοθετήθηκε το 2015 από 195 χώρες με στόχο την καταπολέμηση της υπερθέρμανσης του πλανήτη.

νέου την έννοια της κρατικής κυριαρχίας ως κεντρικού πολιτικού δόγματος, σε πλήρη αντίθεση με τη φιλελεύθερη λογική της ανάθεσης αρμοδιοτήτων σε υπερεθνικούς θεσμούς.

Η ανάληψη της προεδρίας από τον Τζο Μπάιντεν[20] το 2021 συνοδεύτηκε από προσδοκίες επαναφοράς του φιλελεύθερου πλαισίου. Ενσωματώθηκε μεν στη στρατηγική των ΗΠΑ η ενίσχυση των σχέσεων με τους ευρωπαίους συμμάχους και η χρήση της «ήπιας ισχύος», ωστόσο, στην πράξη υιοθετήθηκε μια στρατηγική «ανταγωνιστικής συνύπαρξης» τόσο έναντι της Κίνας όσο και της Ρωσίας, διαφυλάσσοντας την ουσία της ρεαλιστικής παράδοσης. (U.S. White House, 2022). Η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία τον Φεβρουάριο του 2022 αποτέλεσε μια σοβαρότατη δοκιμασία για τη διεθνή τάξη και για την αμερικανική εξωτερική πολιτική. Η κυβέρνηση του Προέδρου Μπάιντεν διαμόρφωσε από την αρχή μια στρατηγική που στόχευε στη στήριξη της Ουκρανίας, η οποία, αν και αρθρωνόταν ρητορικά ως υπεράσπιση δημοκρατικών αξιών, ενσωμάτωνε σαφείς στρατηγικούς στόχους αναχαίτισης της ρωσικής ισχύος στον ευρωπαϊκό χώρο. Κατά συνέπεια, η πολιτική Μπάιντεν, αποτέλεσε συνέχεια της ρεαλιστικής ιδεολογίας, αλλά μέσα από μια διαφοροποιημένη οπτική γωνία.

Από την αρχή του πολέμου έως το 2024, οι ΗΠΑ αποτέλεσαν τον μεγαλύτερο χρηματοδότη και προμηθευτή στρατιωτικού εξοπλισμού στην Ουκρανία, διαθέτοντας δεκάδες δισεκατομμύρια δολάρια σε στρατιωτική, οικονομική και ανθρωπιστική βοήθεια. Παράλληλα, οι Ηνωμένες Πολιτείες επέβαλαν εκτεταμένες κυρώσεις στη Ρωσία, επιδιώκοντας να περιορίσουν τη δυνατότητα του Κρεμλίνου να χρηματοδοτεί τον στρατιωτικό του μηχανισμό και να απομονώσουν τη Μόσχα διπλωματικά. (Congress.gov, 2024).[21]

Παρά τη σταθερή υποστήριξη στην Ουκρανία, η αμερικανική στρατηγική αντιμετώπισε προκλήσεις, τόσο στο εσωτερικό πολιτικό επίπεδο όσο και στο εξωτερικό περιβάλλον. Αντιπαραθέσεις στο Κογκρέσο, καθυστερήσεις στην έγκριση νέων πακέτων βοήθειας και αλλαγές στις προτεραιότητες εξαιτίας εσωτερικών και διεθνών εξελίξεων προκάλεσαν αμφιβολίες για τη συνέχιση της στήριξης (Metcalf, 2025).[22] Επιπλέον, με την αλλαγή διοίκησης στις ΗΠΑ μετά το 2025,[23] παρατηρήθηκαν διαφορετικές προσεγγίσεις προς το Ουκρανικό ζήτημα, με έντονες συζητήσεις και διαπραγματεύσεις αναφορικά με την ειρήνη και την ασφάλεια της Ευρώπης (Siebold, 2025).

4.3 Ο Ρόλος των Συμμαχιών και των Διεθνών Οργανισμών

Κεντρικό χαρακτηριστικό της αμερικανικής Υψηλής Στρατηγικής στο Ουκρανικό Ζήτημα αποτέλεσε η χρήση – και πολλές φορές η αναδιαμόρφωση –

---

[20] Η Προεδρία του Τζο Μπάιντεν διήρκησε από τις 20 Ιανουαρίου 2021 έως τις 20 Ιανουαρίου 2025.

[21] https://www.congress.gov/crs-product/IF12277

[22] https://mwi.westpoint.edu/evaluating-us-strategy-for-ukraine-a-pre-postmortem/

[23] Η δεύτερη Προεδρία του Ντόναλντ Τραμπ ως 47ος Πρόεδρος των ΗΠΑ ξεκίνησε στις 20 Ιανουαρίου 2025.

του υφιστάμενου πλέγματος συμμαχιών και Διεθνών Οργανισμών. Το ΝΑΤΟ αποτέλεσε τον κεντρικό θεσμικό άξονα γύρω από τον οποίο συγκροτήθηκε η δυτική αρχιτεκτονική άμυνας και ασφάλειας. Το ζήτημα της ουκρανικής ένταξης στο ΝΑΤΟ[24] αντικατόπτριζε μια στρατηγική ασάφεια που τελικά δεν εξυπηρέτησε κανέναν, διότι δεν παρείχε στην Ουκρανία τις εγγυήσεις ασφαλείας του Άρθρου 5 της Βορειοατλαντικής Συνθήκης, ενώ ταυτόχρονα ερέθιζε τη Ρωσία χωρίς να υπάρχει σαφής δέσμευση αποτροπής.

Η εισβολή του 2022 ανακίνησε ραγδαία τη συζήτηση για την αναβάθμιση του ΝΑΤΟ. Η ένταξη της Σουηδίας και της Φινλανδίας στη Βορειοατλαντική Συμμαχία[25] αποτέλεσε ένα παράδοξο στρατηγικό αποτέλεσμα της ρωσικής επιθετικότητας κι αυτό διότι, αντί να αποδυναμώσει τη Συμμαχία, η ρωσική εισβολή στην Ουκρανία οδήγησε στη γεωστρατηγικά σημαντική επέκτασή της. Αυτή η εξέλιξη αντικατόπτριζε τη βαθύτερη αμερικανική στρατηγική επιτυχία: η Ρωσία, επιδιώκοντας να εμποδίσει την προσχώρηση των μετασοβιετικών περιοχών στη δυτική σφαίρα επιρροής, κατέληξε να τη «διευκολύνει» σε χώρες που προηγουμένως επέλεγαν την ουδετερότητα.

Η Ευρωπαϊκή Ένωση αποτέλεσε ένα ακόμη "εργαλείο" της αμερικανικής στρατηγικής. Η ενεργοποίηση του Ευρωπαϊκού Ταμείου Ειρήνης για τη στρατιωτική υποστήριξη της Ουκρανίας αντικατόπτρισε μια χωρίς προηγούμενο μεταστροφή της ευρωπαϊκής στρατηγικής κουλτούρας που η Ουάσινγκτον ενθάρρυνε ενεργά. Η αμερικανική στρατηγική στόχευε στη μεγαλύτερη δυνατή ανακατανομή του βάρους της δυτικής "αρωγής" προς τους ευρωπαίους εταίρους, τόσο για λόγους εσωτερικής πολιτικής (μείωση της αμερικανικής δημοσιονομικής επιβάρυνσης) όσο και για λόγους μακροπρόθεσμης αποτελεσματικότητας (εγγύτερη γεωγραφική και οικονομική εξάρτηση Ευρώπης - Ουκρανίας).

Ο ρόλος των διεθνών οικονομικών οργανισμών (ΔΝΤ, Παγκόσμια Τράπεζα) και της Ομάδας G7[26] στη χρηματοδότηση και σταθεροποίηση της ουκρανικής οικονομίας αποτέλεσε επίσης αναπόσπαστο τμήμα της αμερικανικής στρατηγικής. Η λογική ήταν σαφής: μια ουκρανική οικονομική κατάρρευση θα υπονόμευε τη στρατιωτική αντίσταση και θα δημιουργούσε ανθρωπιστικές πιέσεις που θα ανάγκαζαν σε πρόωρες διαπραγματεύσεις. Αυτή η χρηματοοικονομική διάσταση της σύγκρουσης αποτελεί εκδήλωση της ευρύτερης τάσης στο πεδίο της σύγχρονης γεωπολιτικής, όπου ο οικονομικός πόλεμος και οι κυρώσεις αποτελούν

---

[24] το οποίο παρέμεινε σε κατάσταση «ανοικτής υπόσχεσης» από τη Σύνοδο Κορυφής του Βουκουρεστίου (2008)

[25] Η Φινλανδία έγινε επίσημα μέλος του ΝΑΤΟ στις 4 Απριλίου 2023, ενώ η Σουηδία εντάχθηκε στη Συμμαχία στις 7 Μαρτίου 2024.

[26] Η Ομάδα των Επτά (G7) είναι ένα διακυβερνητικό οικονομικό και πολιτικό φόρουμ που αποτελείται από επτά από τις πιο ανεπτυγμένες οικονομίες παγκοσμίως: Καναδάς, Γαλλία, Γερμανία, Ιταλία, Ιαπωνία, Ηνωμένο Βασίλειο και ΗΠΑ, μαζί με την Ευρωπαϊκή Ένωση ως «μη αριθμημένο μέλος». Συνεργάζονται για κρίσιμα παγκόσμια ζητήματα, όπως οικονομική πολιτική, ασφάλεια και ενέργεια.

πλέον αναπόσπαστο τμήμα της Υψηλής Στρατηγικής, τόσο ως εναλλακτικό όσο και ως συμπληρωματικό μέσο της στρατιωτικής ισχύος.

Σύμφωνα με τους κανόνες της στρατηγικής, οι συμμαχίες θεωρούνται μέτρα εξωτερικής εξισορρόπησης των δυνάμεων στη διεθνή σκηνή, με τις οποίες οι ασθενέστεροι στρατηγικοί παίκτες δανείζονται την ισχύ τρίτων, για να εξισορροπήσουν τους ισχυρότερους ή τους απειλητικότερους στρατηγικούς τους αντιπάλους. Αντίστοιχα, οι συμμαχίες επιτρέπουν σε ισχυρούς στρατηγικούς παίκτες να διευρύνουν το πεδίο επιρροής τους και προβολής της ισχύος τους. (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2021,σ.173). Εν προκειμένω, η κυριότερη συμμαχία με κεντρικό ρόλο εξισορρόπησης δυνάμεων στο ουκρανικό ζήτημα είναι το ΝΑΤΟ. Κατόπιν της απώλειας του αρχικού λόγου δημιουργίας του, το ΝΑΤΟ πλέον υφίσταται ως εργαλείο επέκτασης και διατήρησης της αμερικανικής επιρροής στην Ευρώπη. (Πλατιάς & Κολιόπουλος, 2021).

ΜΕΡΟΣ Γ'

ΚΕΦΑΛΑΙΟ 5: ΕΡΜΗΝΕΙΑ ΣΥΜΦΩΝΑ ΜΕ ΤΙΣ ΔΙΕΘΝΟΛΟΓΙΚΕΣ ΘΕΩΡΙΕΣ

5.1 Ρεαλιστική Ερμηνεία της Αμερικανικής Στρατηγικής

Η ρεαλιστική παράδοση στη θεωρία των διεθνών σχέσεων παρέχει ίσως την πιο συνεκτική ερμηνεία της αμερικανικής Υψηλής Στρατηγικής στο Ουκρανικό Ζήτημα. Από τη ρεαλιστική σκοπιά, τα κράτη δρουν πρωτίστως με γνώμονα τη μεγιστοποίηση της σχετικής τους ισχύος και την εξασφάλιση της επιβίωσής τους σε ένα άναρχο διεθνές σύστημα, ανεξαρτήτως ιδεολογικών προτιμήσεων ή κανονιστικών δεσμεύσεων. Από αυτή την οπτική, η αμερικανική πολιτική όσον αφορά στην περίπτωση της Ουκρανίας (από την ανεξαρτητοποίησή της το 1991 και έπειτα), δεν εκπορεύεται από αφηρημένη δέσμευση στους δημοκρατικούς θεσμούς ή τη διεθνή νομιμότητα, αλλά από την αναγνώριση ότι η γεωπολιτική θέση της Ουκρανίας (ως ενδιάμεσης χώρας μεταξύ της Ρωσίας και της δυτικής σφαίρας επιρροής) καθιστά την τύχη της άμεσα συνδεδεμένη με τη διατήρηση της αμερικανικής πρωτοκαθεδρίας στην ευρωπαϊκή ήπειρο.

Πολλοί μελετητές παρατηρούν πως η επέκταση του ΝΑΤΟ προς ανατολάς μπορεί να ερμηνευθεί ρεαλιστικά ως προσπάθεια των ΗΠΑ να διατηρήσουν τη δυνατότητα αναχαίτισης μιας ενδεχόμενης ρωσικής ηγεμονίας στον ευρωπαϊκό χώρο. Η Ουκρανία, υπό αυτό το πρίσμα, δεν αποτελεί αυτοσκοπό αλλά στρατηγικό βάθος. Ο έλεγχος ή η επιρροή επί του ουκρανικού εδάφους από οποιαδήποτε Μεγάλη Δύναμη μεταβάλλει δραστικά τον συσχετισμό ισχύος στην Ευρώπη, γεγονός που εξηγεί γιατί οι ΗΠΑ, ανεξαρτήτως διοίκησης, διατήρησαν μια συνεχή (έστω και με παλινδρομήσεις) δέσμευση απέναντι στην ουκρανική αυτοδιάθεση και κυριαρχία.

Σύμφωνα με τον Τζον Μερσχάιμερ,[27] η βασική αιτία της απόφασης της Ρωσίας να προσαρτήσει την Κριμαία και να αποσταθεροποιήσει την περιοχή του Ντονμπάς ήταν η επέκταση προς τα ανατολικά του ΝΑΤΟ και, σε μικρότερο βαθμό, της ΕΕ (μαζί με την προώθηση της δημοκρατίας) η οποία απειλούσε τα «βασικά στρατηγικά συμφέροντα της Ρωσίας», ένα σημείο που ο Πούτιν τόνισε επανειλημμένως με έμφαση. Ο Μερσχάιμερ προειδοποίησε επίσης ότι «θα ήταν ακόμη μεγαλύτερο λάθος» για τη Δύση να συνεχίσει μια πολιτική «προσπάθειας να μετατρέψει την Ουκρανία σε δυτικό οχυρό στα σύνορα της Ρωσίας». (Smith & Dawson, 2022). Πολλοί έσπευσαν να διακηρύξουν ότι ο Μερσχάιμερ προέβλεψε τον πόλεμο στην Ουκρανία, όμως οι επικριτές του τον κατηγορούν ότι κατά κάποιο τρόπο δίνει άλλοθι στην απόφαση των Ρώσων να εισβάλουν στην Ουκρανία.

Η αμερικανική στρατηγική στο Ουκρανικό Ζήτημα, υπό το πρίσμα του νεοκλασικού ρεαλισμού, ερμηνεύεται ως μια προσπάθεια εξισορρόπησης της ρωσικής ισχύος και της αναθεωρητικής συμπεριφοράς της Μόσχας, η οποία επηρεάζεται από εσωτερικούς παράγοντες και μεταβλητές του αμερικανικού

[27] Αμερικανός πολιτικός επιστήμονας και μελετητής διεθνών σχέσεων

κράτους. Σε αντιπαραβολή με τον δομικό Ρεαλισμό, ο νεοκλασικός Ρεαλισμός υποστηρίζει ότι η κατανομή ισχύος στο διεθνές σύστημα δεν μεταφράζεται αυτόματα σε συγκεκριμένη εξωτερική πολιτική· η αντίδραση των κρατών εξαρτάται από το πώς οι ελίτ αντιλαμβάνονται τις απειλές και από την ικανότητα του κράτους να κινητοποιεί πόρους.

Στην περίπτωση του πολέμου στην Ουκρανία, η ρωσική επιθετικότητα ερμηνεύτηκε από την αμερικανική πολιτική ηγεσία ως πρόκληση προς την ισορροπία ισχύος στην Ευρώπη και προς την αξιοπιστία του πλέγματος συμμαχιών των Ηνωμένων Πολιτειών. Ωστόσο, η αμερικανική απάντηση δεν πήρε τη μορφή άμεσης στρατιωτικής αντιπαράθεσης. Αντίθετα, υπό την επιρροή εσωτερικών πολιτικών παραγόντων, στρατηγικών αντιλήψεων της ηγεσίας και της ανάγκης αποφυγής άμεσης σύγκρουσης μεταξύ πυρηνικών δυνάμεων, οι ΗΠΑ επέλεξαν μια στρατηγική έμμεσης εξισορρόπησης. Η στρατιωτική και οικονομική υποστήριξη προς την Ουκρανία, καθώς και η ενεργοποίηση των δομών του ΝΑΤΟ, αποτελούν ενέργειες μέσω των οποίων οι ΗΠΑ επιδιώκουν να αυξήσουν το κόστος της ρωσικής αναθεωρητικής πολιτικής χωρίς να εμπλακούν άμεσα στον πόλεμο.

Έτσι, σύμφωνα με τον νεοκλασικό ρεαλισμό, η αμερικανική στρατηγική δεν προκύπτει μόνο από τις δομικές πιέσεις του διεθνούς συστήματος αλλά και από τον τρόπο με τον οποίο η πολιτική ηγεσία αντιλαμβάνεται την απειλή, αξιολογεί τα διαθέσιμα μέσα ισχύος και προσαρμόζει την εξωτερική πολιτική της ανάλογα με τις εσωτερικές πολιτικές και στρατηγικές συνθήκες.

5.2 Φιλελεύθερη Ερμηνεία της Αμερικανικής Στρατηγικής

Η φιλελεύθερη θεωρία των διεθνών σχέσεων παρέχει μια ανταγωνιστική ανάγνωση της αμερικανικής στρατηγικής στο Ουκρανικό Ζήτημα. Αντίθετα με τον ρεαλισμό, η φιλελεύθερη παράδοση υπογραμμίζει τη σημασία της δημοκρατίας, των διεθνών θεσμών και της οικονομικής αλληλεξάρτησης ως καθοριστικών παραγόντων της διεθνούς συμπεριφοράς, που μπορούν να διατηρήσουν τη συνεργασία και την ειρήνη μεταξύ των κρατών. Η φιλελεύθερη ερμηνεία της αμερικανικής στρατηγικής στην Ουκρανία εστιάζει στο αξιακό της υπόβαθρο και αυτό συνάγεται από το ότι η υποστήριξη: α) του ουκρανικού εκδημοκρατισμού, β) της ευρωπαϊκής ολοκλήρωσης και γ) της αρχής της κυριαρχικής ισότητας,[28] δεν ήταν μόνο ρητορικές που αφορούν σε γεωπολιτικές επιδιώξεις, αλλά γνήσιες εκφράσεις μιας στρατηγικής αντίληψης που θεωρεί τη διάδοση της φιλελεύθερης δημοκρατίας συνεπή με τα αμερικανικά μακροπρόθεσμα συμφέροντα.

Η θεωρία της εδραίωσης της παγκόσμιας ειρήνης αποτελεί το θεωρητικό θεμέλιο αυτής της ανάλυσης. Εφόσον οι δημοκρατίες τείνουν να μην πολεμούν μεταξύ τους, η επέκταση του δημοκρατικού κόσμου αποτελεί επένδυση στη διεθνή

[28] Η κυριαρχική ισότητα (sovereign equality) είναι θεμελιώδης αρχή του διεθνούς δικαίου (άρθρο 2§1 του Καταστατικού Χάρτη του ΟΗΕ), βάσει της οποίας όλα τα κράτη, ανεξαρτήτως μεγέθους ή ισχύος, διαθέτουν ίσα δικαιώματα, νομική ισοτιμία και την ίδια κυριαρχία.

σταθερότητα. Αυτή η λογική διέτρεχε την αμερικανική πολιτική από την εποχή του Κλίντον έως την περίοδο προεδρίας του Ομπάμα, οι οποίοι πίστευαν ότι η δημοκρατική Ουκρανία θα ήταν εξ ορισμού λιγότερο επικίνδυνη γείτονας τόσο για την Ευρώπη όσο και για τη Ρωσία. Το πρόβλημα, από τη φιλελεύθερη σκοπιά, βρισκόταν στην αδυναμία υλοποίησης αυτής της πολιτικής, διότι οι εσωτερικές ελίτ της Ουκρανίας, οι οποίες ήταν βαθιά διαβρωμένες από ολιγαρχικές δομές, δεν ήταν κατάλληλες ως εταίροι για τον εκδημοκρατισμό που η Ουάσινγκτον επιδίωκε.

Ο φιλελευθερισμός εστιάζει στον ρόλο των διεθνών οργανισμών ως μηχανισμών διαχείρισης της αναρχίας. Η αμερικανική στρατηγική όσον αφορά στη χρησιμοποίηση του ΝΑΤΟ, της ΕΕ, του ΟΑΣΕ και του ΟΗΕ στην ουκρανική κρίση αντικατοπτρίζει ακριβώς αυτή τη λογική. Η Ουάσινγκτον εκμεταλλεύτηκε το θεσμικό πλέγμα της μεταπολεμικής τάξης πραγμάτων για να νομιμοποιήσει τη στρατηγική της, να κατανείμει το κόστος της "συμμετοχής" στους εταίρους και να απομονώσει τη Ρωσία διεθνώς. Η καταψήφιση της ρωσικής πρότασης στο Συμβούλιο Ασφαλείας την 23η Μαρτίου του 2022 για την πρόσβαση στην ανθρωπιστική βοήθεια και την προστασία του άμαχου πληθυσμού της Ουκρανίας, στην οποία δεν γινόταν αναφορά στον ρόλο της Μόσχας στην κρίση,[29] η αναστολή της Ρωσίας από την ομάδα των οχτώ «G8» το 2014,[30] και οι αλλεπάλληλες καταδικαστικές ψηφοφορίες της Γενικής Συνέλευσης του ΟΗΕ αποτέλεσαν εκφάνσεις αυτής της θεσμικής στρατηγικής.

Η φιλελεύθερη διεθνιστική αντίληψη για την οικονομική αλληλεξάρτηση ως εργαλείο ειρήνης αποδείχθηκε ωστόσο ιδιαίτερα ευάλωτη στην ουκρανική κρίση. Η ευρωπαϊκή ενεργειακή εξάρτηση από τη Ρωσία (που η φιλελεύθερη θεωρία θα ανέμενε να λειτουργήσει ως αποτρεπτικός παράγοντας) δεν εμπόδισε τη ρωσική επιθετικότητα. Αυτή η αποτυχία δεν αναιρεί τη φιλελεύθερη λογική στο σύνολό της, αλλά αποκαλύπτει τα όριά της, διότι η αλληλεξάρτηση λειτουργεί ως αποτρεπτικός παράγοντας μόνο όταν οι κυβερνώσες ελίτ εκτιμούν ότι το οικονομικό κόστος της σύγκρουσης υπερβαίνει τα αναμενόμενα οφέλη (μια εκτίμηση που η ρωσική ηγεσία διαφαίνεται να μην υιοθέτησε).

Ιδιαίτερο ενδιαφέρον παρουσιάζει η κριτική της αμερικανικής στρατηγικής όσον αφορά στη φιλελεύθερη έκφανσή της. Η αδυναμία πρόβλεψης της ρωσικής εισβολής, η ανεπαρκής στρατιωτική προπαρασκευή της Ουκρανίας πριν από το 2022 και η αργή ανταπόκριση στα πρώτα σημάδια ρωσικής συγκέντρωσης δυνάμεων στα ανατολικά σύνορα της Ουκρανίας, αποδεικνύουν ότι η φιλελεύθερη αισιοδοξία για τη δυνατότητα ειρηνικής επίλυσης διαφορών εντός των θεσμικών πλαισίων οδήγησε σε υποτίμηση των κινδύνων.

---

29 https://www.capital.gr/diethni/3623443/oie-to-sumboulio-asfaleias-katapsifizei-rosiko-sxedio-apofasis-gia-tin-anthropistiki-boitheia-stin-oukrania

30 https://nuclearnetwork.csis.org/from-the-g8-to-the-g7-russias-new-role-in-nonproliferation/

5.3 Κονστρουκτιβιστική Ερμηνεία της Αμερικανικής Στρατηγικής

Από την κονστρουκτιβιστική σκοπιά, η αμερικανική στρατηγική στην Ουκρανία δεν μπορεί να γίνει κατανοητή χωρίς αναφορά στις κυρίαρχες αντιλήψεις, ταυτότητες και κανόνες που διαμόρφωσαν τον τρόπο με τον οποίο η Ουάσινγκτον αντιλαμβανόταν τόσο τον εαυτό της όσο και τους αντιπάλους της. Η κονστρουκτιβιστική ανάλυση της αμερικανικής στρατηγικής στην ουκρανική κρίση μετατοπίζει το ενδιαφέρον από τον καθαρά γεωπολιτικό ρεαλισμό (ΝΑΤΟ, πόροι) στην ταυτοτική κατασκευή (identity construction), όπου οι ΗΠΑ αντιλαμβάνονται τη σύγκρουση ως έναν ιδεολογικό αγώνα μεταξύ δημοκρατίας και αυταρχισμού. Η αμερικανική στρατηγική υπό το πρίσμα του Κονστρουκτιβισμού δεν οριοθετείται απλώς στο πλαίσιο μιας σύγκρουσης συμφερόντων, αλλά εκτείνεται και στο πεδίο μιας σύγκρουσης «ταυτοτήτων», όπου οι ΗΠΑ από τη μία πλευρά παρουσιάζουν τον εαυτό τους ως ηγέτιδα δύναμη του «ελεύθερου κόσμου», στον οποίο ανήκει και η Ουκρανία, και από την άλλη παρουσιάζουν τη Ρωσία ως ένα «επιτιθέμενο κράτος» που αποτελεί υπαρξιακή απειλή για τις δημοκρατικές αξίες. (Rieger, 2025). Αυτή η αφηγηματική κατασκευή της σύγκρουσης ως «υπαρξιακής» για τη δημοκρατία παγκοσμίως, λειτούργησε ως στρατηγικό πολλαπλασιαστής ισχύος, δεσμεύοντας συμμάχους που διαφορετικά θα ήταν πιο διστακτικοί να ευθυγραμμιστούν με την αμερικανική στρατηγική.

Η κεντρική κονστρουκτιβιστική ερμηνεία αφορά στη διαδικασία μετατροπής της Ουκρανίας σε χώρα με «δυτική ταυτότητα» ως στρατηγική επιλογή. Προς αυτήν την κατεύθυνση, η αμερικανική διπλωματία, τα δυτικά ΜΜΕ, τα δίκτυα Μη Κυβερνητικών Οργανώσεων (ΜΚΟ) και τα ευρωπαϊκά ιδρύματα συνέβαλαν στη διαμόρφωση μιας αφήγησης σύμφωνα με την οποία η Ουκρανία ανήκε «φυσικά» στον δυτικό κόσμο, αντίθετα από τη ρωσική αφήγηση περί ενότητας Ρωσικής, Ουκρανικής και Λευκορωσικής ταυτότητας. Αυτή η ανταγωνιστική κατασκευή ταυτοτήτων δεν ήταν απλώς ιδεολογική, αλλά είχε άμεσες στρατηγικές συνέπειες, καθώς όριζε ποιοι ήταν οι «κανονικοί εταίροι» της Ουκρανίας και ποιο ήταν το εύρος των αποδεκτών πολιτικών επιλογών για το Κίεβο.

Η κονστρουκτιβιστική ανάλυση εστιάζει επίσης στον ρόλο των κανόνων και των προτύπων στη διαμόρφωση της αμερικανικής στρατηγικής. Η αμερικανική δέσμευση υπέρ της εδαφικής ακεραιότητας της Ουκρανίας δεν ήταν αποκλειστικά συμφεροντολογική, καθώς η Ουκρανία δεν αποτελεί ζωτικό αμερικανικό συμφέρον με ρεαλιστικούς όρους, αλλά εκπορευόταν σε σημαντικό βαθμό από τη δέσμευση στο Άρθρο 2(4) του Χάρτη του ΟΗΕ,[31] το οποίο αποτελεί έναν από τους πυλώνες του διεθνούς δικαίου. Η αξιοπιστία των ΗΠΑ ως εγγυήτρια δύναμη για την τήρηση αυτού του κανόνα, αποτελούσε αυτοτελή στρατηγική επιδίωξη ανεξάρτητη από τον υπολογισμό βραχυπρόθεσμων συμφερόντων.

[31] Το Άρθρο 2(4) του Χάρτη του ΟΗΕ αναφέρει «Όλα τα Μέλη στις διεθνείς τους σχέσεις θα απέχουν από την απειλή ή τη χρήση βίας, που εκδηλώνεται εναντίον της εδαφικής ακεραιότητας ή της πολιτικής ανεξαρτησίας οποιουδήποτε κράτους είτε με οποιαδήποτε άλλη ενέργεια ασυμβίβαστη προς τους Σκοπούς των Ηνωμένων Εθνών».

Ιδιαίτερα φωτιστική είναι η κονστρουκτιβιστική ερμηνεία όσον αφορά στη μεταβολή της αμερικανικής αντίληψης για τη Ρωσία κατά τη διάρκεια των υπό εξέταση ετών. Η εικόνα της Ρωσίας στην αμερικανική στρατηγική σκέψη μεταμορφώθηκε σταδιακά: από «πρώην εχθρός σε μεταβατική πορεία προς τη φιλελεύθερη δημοκρατία» (δεκαετία 1990), σε «προβληματικό κράτος που αντιστέκεται στην ολοκλήρωση» (δεκαετία 2000), σε «αναθεωρητική δύναμη» (μετά το 2014) και τελικά σε «εχθρικό καθεστώς» (μετά το 2022). Αυτή η εξέλιξη δεν αντικατόπτριζε μόνο την αντικειμενική αλλαγή της ρωσικής συμπεριφοράς αλλά και μια ενεργό διαδικασία κατασκευής νέων αφηγημάτων που στη συνέχεια νομιμοποιούσαν συγκεκριμένες πολιτικές επιλογές.

Η κονστρουκτιβιστική κριτική της αμερικανικής στρατηγικής αναδεικνύει ωστόσο και τα όρια της αφηγηματικής ισχύος. Η αμερικανική αφήγηση περί «ελεύθερου κόσμου» αντιμετωπίζει σημαντικές αντιστάσεις στη διεθνή σκακιέρα. Χώρες όπως η Ινδία, η Βραζιλία, η Νότιος Αφρική και οι περισσότερες αφρικανικές χώρες αρνήθηκαν να εγκαταλείψουν τη «στρατηγικής τους αυτονομία», αμφισβητώντας έμπρακτα την οικουμενική αξίωση της αμερικανικής πολιτικής. Αυτό αποκαλύπτει ότι μια κατασκευασμένη στρατηγική αφήγηση, σε κάποιες περιπτώσεις χωλαίνει υπό την φορτικότητα της μνήμης της αποικιοκρατίας και της διαφορετικής ιεράρχησης των αξιών.

ΣΥΜΠΕΡΑΣΜΑΤΑ

Η παρούσα εργασία εξέτασε τη διαμόρφωση και εφαρμογή της Υψηλής Στρατηγικής των Ηνωμένων Πολιτειών Αμερικής στο Ουκρανικό Ζήτημα, υπό το πρίσμα των βασικών διεθνολογικών θεωριών, καταλήγοντας σε ορισμένα συμπεράσματα.

Κατά τη διάρκεια της μεταψυχροπολεμικής εποχής, η διεθνής σκηνή χαρακτηρίστηκε από την αδιαμφισβήτητη πρωτοκαθεδρία των Ηνωμένων Πολιτειών και την παγίωση της φιλελεύθερης διεθνούς τάξης. Οι αρχές της δημοκρατικής διακυβέρνησης, η προώθηση του ελεύθερου εμπορίου και η θεσμοθέτηση πολυμερών διεθνών οργανισμών συγκρότησαν τον πυρήνα ενός διεθνούς συστήματος που ανοικοδομήθηκε στα θεμέλια της μονοπολικής πραγματικότητας. Εντούτοις, μια σειρά διαδοχικών εξελίξεων ανέτρεψε σταδιακά αυτή την τάξη πραγμάτων. Οι ατελέσφορες αλλεπάλληλες στρατιωτικές επεμβάσεις στη Μέση Ανατολή, η αδήριτη ανάδυση της Κίνας ως ανταγωνιστική υπερδύναμη, καθώς και η βαθύτερη κρίση νομιμοποίησης του θεσμού της παγκοσμιοποίησης, συνέτειναν στην προοδευτική διάβρωση του φιλελεύθερου αφηγήματος. Στη θέση του αναδύθηκε εκ νέου ο Ρεαλισμός ως η κυρίαρχη στρατηγική αντίληψη στη διαμόρφωση της διεθνούς πολιτικής.

Ο Ρεαλισμός, αν και παρέχει ένα συνεκτικό αναλυτικό πλαίσιο για την κατανόηση της λογικής της ισχύος, του ανταγωνισμού και των διλλημάτων ασφάλειας, αδυνατεί να ερμηνεύσει επαρκώς τον ρόλο των διεθνών θεσμών, τη σημασία των κανόνων του διεθνούς δικαίου και την περίπτωση ότι οι βασικές δομές του συστήματος των κρατών ενδέχεται να είναι διυποκειμενικές και όχι υλικές. Ωστόσο, παρά την αρνητική κριτική που δέχθηκε ο Ρεαλισμός τις πρώτες δεκαετίες μετά το τέλος του Ψυχρού Πολέμου, η εξέλιξη της διεθνούς πολιτικής επαλήθευσε σε μεγάλο βαθμό τις ρεαλιστικές προβλέψεις.

Ο Φιλελευθερισμός, με την έμφαση που δίνει στην εξάπλωση της δημοκρατίας, στην οικονομική αλληλεξάρτηση και στη θεσμική διακυβέρνηση, αποδείχθηκε ότι υπερεκτιμά τη δυνατότητα αποτροπής των συγκρούσεων[32] μέσω κανονιστικών δεσμεύσεων, παραβλέποντας τις δομικές ανισορροπίες ισχύος. Η φιλελεύθερη στρατηγική που υιοθέτησαν οι ΗΠΑ κατά τη μεταψυχροπολεμική περίοδο αντιμετώπισε αδυναμίες. Πρώτον, η θέση ότι η οικονομική αλληλεξάρτηση αποτρέπει τις συγκρούσεις αποδείχθηκε εσφαλμένη στην περίπτωση της Ρωσίας, η οποία επέλεξε τη στρατιωτική εισβολή παρά το κόστος που θα μπορούσε να υποστεί λόγω της ευρωπαϊκής ενεργειακής εξάρτησης από αυτήν. Δεύτερον, η φιλελεύθερη αισιοδοξία για τη δυνατότητα ειρηνικής επίλυσης διαφορών εντός θεσμικών πλαισίων οδήγησε στην υποτίμηση των κινδύνων που ελλόχευαν όσον αφορά στη ρωσική εισβολή στην Ουκρανία το 2022. Τρίτον, η αποδυνάμωση των θεσμών και η ενίσχυση εθνικιστικών κινημάτων παγκοσμίως αποτελούν ενδείξεις

[32] από τον πόλεμο στην πρώην Γιουγκοσλαβία και τις συγκρούσεις στον Καύκασο, έως την προσάρτηση της Κριμαίας το 2014 και την ολοκληρωτική ρωσική εισβολή στην Ουκρανία το 2022.

ότι η φιλελεύθερη διεθνής τάξη, όπως οικοδομήθηκε μετά το 1991, δεν ήταν τόσο ανθεκτική όσο υπέθεταν οι υπέρμαχοί της.

Ο Κονστρουκτιβισμός παρέχει αναντικατάστατα αναλυτικά εργαλεία για την κατανόηση των διαστάσεων της ουκρανικής κρίσης που διαφεύγουν από τα υλικά παραδείγματα. Η ανταγωνιστική κατασκευή ταυτοτήτων (η δυτική αφήγηση περί «ουκρανικής ταυτότητας ως ευρωπαϊκής» έναντι της ρωσικής αφήγησης περί «ενιαίου ρωσο-ουκρανικού λαού») δεν αποτέλεσε απλώς ιδεολογική διαμάχη, αλλά είχε άμεσες και καθοριστικές συνέπειες. Ο τρόπος με τον οποίο η εικόνα της Ρωσίας μεταμορφώθηκε στην αμερικανική στρατηγική σκέψη (από «κράτος που μεταβαίνει σε πορεία εκδημοκρατισμού» σε «εχθρικό αναθεωρητικό καθεστώς») αντικατοπτρίζει ακριβώς τη διαδικασία κοινωνικής κατασκευής της πραγματικότητας που περιγράφει ο Κονστρουκτιβισμός. Επιπλέον, η αμερικανική ανάδειξη του Ουκρανικού Ζητήματος ως υπαρξιακού αγώνα μεταξύ δημοκρατίας και αυταρχισμού λειτούργησε ως στρατηγικός πολλαπλασιαστής ισχύος, δεσμεύοντας συμμάχους που διαφορετικά θα ήταν πιο διστακτικοί στη χάραξη μιας κοινής πολιτικής. Ωστόσο, ο Κονστρουκτιβισμός, αν και φωτίζει με μοναδικό τρόπο τον ρόλο των ιδεών, των αφηγήσεων και των ταυτοτήτων, ελλείπει προβλεπτικής ικανότητας και αδυνατεί να αντιμετωπίσει επαρκώς το "δίλημμα ασφάλειας".[33]

Η ανάλυση της αμερικανικής Υψηλής Στρατηγικής αναδεικνύει ένα θεμελιώδες ρεαλιστικό δίδαγμα. Η αξιοπιστία αποτροπής προϋποθέτει ρητή στρατηγική δέσμευση και όχι αοριστολογίες και ρητορικές υποσχέσεις. Η στρατηγική ασάφεια ως προς την ένταξη της Ουκρανίας στο ΝΑΤΟ, που παρέμεινε σε εκκρεμότητα από τη Σύνοδο του Βουκουρεστίου (2008) και εντεύθεν, αποδείχθηκε διπλά αποτυχημένη: αφενός, δεν παρείχε στην Ουκρανία τις εγγυήσεις ασφαλείας του Άρθρου 5 της Βορειοατλαντικής Συνθήκης· αφετέρου, ερέθιζε διαρκώς τη Ρωσία χωρίς να υπάρχει σαφές αποτρεπτικό αντίκρισμα. Αυτό αποτελεί κλασικό παράδειγμα του ρεαλιστικού προβλήματος αξιοπιστίας, κατά το οποίο η ρητορεία δεν δύναται να υποκαταστήσει τη στρατηγική δέσμευση και το κενό αποτροπής αξιοποιείται από τον αντίπαλο.

Η αμερικανική στρατηγική στο Ουκρανικό Ζήτημα επιβεβαίωσε εμπράκτως τη θεωρητική θέση ότι οι συμμαχίες αποτελούν τα κατεξοχήν μέσα εξωτερικής εξισορρόπησης δυνάμεων στη διεθνή σκηνή. Η αξιοποίηση του ΝΑΤΟ, της ΕΕ, του ΟΑΣΕ και των διεθνών οικονομικών οργανισμών, ως πολλαπλασιαστών ισχύος, επέτρεψε στις ΗΠΑ να κατανείμουν το κόστος της υποστήριξης της Ουκρανίας στους εταίρους τους, ενώ ταυτόχρονα απέφυγαν την άμεση στρατιωτική σύγκρουση με τη Ρωσία. Ιδιαίτερα αξιοσημείωτο από ρεαλιστική σκοπιά, είναι το στρατηγικό αποτέλεσμα της ένταξης της Φινλανδίας και της Σουηδίας στο ΝΑΤΟ, ως άμεση συνέπεια της ρωσικής εισβολής. Η Ρωσία, επιδιώκοντας να εμποδίσει την επέκταση της Βορειοατλαντικής Συμμαχίας, κατέληξε να την «επιταχύνει».

---

[33] Η κατάσταση που προκύπτει όταν τα μέτρα που αυξάνουν την ασφάλεια ενός κράτους ταυτόχρονα μειώνουν την ασφάλεια των άλλων, σήμερα αποκαλείται "δίλημμα ασφάλειας". (Πλατιάς, 2010, σ.30)

Η ανάλυση της Υψηλής Στρατηγικής των ΗΠΑ καταδεικνύει ότι η εφαρμογή του μοντέλου DIME[34] απαιτεί σαφή ιεράρχηση των στρατηγικών στόχων και ορθολογική αντιστοίχισή τους με τα διαθέσιμα μέσα. Όπου οι στόχοι της Υψηλής Στρατηγικής υπέρβαιναν τα διαθέσιμα μέσα ή εναρμονίζονταν ανεπαρκώς με τη γεωπολιτική πραγματικότητα (όπως στην περίπτωση της ανεπαρκούς αποτρεπτικής δέσμευσης έναντι της Ρωσίας) το στρατηγικό οικοδόμημα υπέστη σοβαρά ρήγματα. Επιπλέον, επιβεβαιώθηκε ότι η Υψηλή Στρατηγική ισχύει τόσο σε καιρό ειρήνης, όσο και σε καιρό πολέμου και ότι η επιτυχία της εξαρτάται εξίσου από την εσωτερική κοινωνική και πολιτική νομιμοποίηση όσο και από τη διεθνή αναγνώριση.

Η μελέτη της ουκρανικής κρίσης αναδεικνύει ότι οι οικονομικές κυρώσεις έχουν καταστεί αναπόσπαστο εργαλείο της σύγχρονης Υψηλής Στρατηγικής, τόσο ως εναλλακτικό όσο και ως συμπληρωματικό μέσο της στρατιωτικής ισχύος. Ωστόσο, η αποτελεσματικότητά τους, στη συγκεκριμένη περίπτωση, δεν απέδωσαν το αναμενόμενο αποτρεπτικό αποτέλεσμα, αφενός μεν λόγω της ενεργειακής εξάρτησης της Ευρώπης από τη Ρωσία, αφετέρου δε, λόγω της στρατηγικής προσέγγισης της Ρωσίας με την Κίνα. Το γεγονός αυτό καταδεικνύει, ότι η αποτελεσματικότητα των οικονομικών κυρώσεων εξαρτάται από τον βαθμό συλλογικής εφαρμογής τους, την ευπάθεια της οικονομίας του κράτους-στόχου και από την ύπαρξη εναλλακτικών εταίρων στους οποίους δύναται να στραφεί αυτό.

Εν κατακλείδι, η παρούσα εργασία κατέδειξε ότι το Ουκρανικό Ζήτημα αποτελεί ένα χαρακτηριστικό παράδειγμα περιπτωσιολογικής μελέτης, όσον αφορά στις Διεθνείς Σχέσεις και στην Υψηλή Στρατηγική. Από τη μία πλευρά, επιβεβαιώθηκε η διαχρονική αξία των αρχών του Ρεαλισμού σε ένα φαινομενικά θεσμοποιημένο Διεθνές Σύστημα, ενώ από την άλλη, αποδείχθηκε η σημασία των φιλελεύθερων και κονστρουκτιβιστικών παραμέτρων που ασκούν αναμφισβήτητη επιρροή στη διαμόρφωση της συμπεριφοράς των κρατών. Η αμερικανική στρατηγική δε διαμορφώθηκε αμιγώς στα πλαίσια του γεωπολιτικού ανταγωνισμού, της ιδεολογικής σταυροφορίας και της αφηγηματικής κατασκευής, αλλά και στα τρία αυτά πεδία, σε αναλογίες που μεταβλήθηκαν με το πέρασμα του χρόνου και ανάλογα με την εκάστοτε διοίκηση που ήταν στην εξουσία.

[34] DIME (Diplomatic, Informational, Military, Economic – Διπλωματία, Πληροφορίες, Στρατιωτική Ισχύς, Οικονομία).

ΕΠΙΛΟΓΟΣ

Η παρούσα εργασία επιχείρησε να αναλύσει, μέσα από μια πολυεπίπεδη θεωρητική ερμηνεία, την Υψηλή Στρατηγική των Ηνωμένων Πολιτειών αναφορικά με το Ουκρανικό Ζήτημα, αξιοποιώντας τη συνθετική δυναμική των βασικών διεθνολογικών θεωριών. Το εγχείρημα αυτό κατέδειξε, με εναργή τρόπο, ότι η σύγχρονη διεθνής πολιτική δεν είναι δυνατόν να ερμηνευθεί μέσα από το πρίσμα μίας και μόνο θεωρητικής παράδοσης. Ο Ρεαλισμός, ο Φιλελευθερισμός και ο Κονστρουκτιβισμός δεν συνιστούν αλληλοαποκλειόμενες διεθνολογικές θεωρίες, αλλά αναλυτικά εργαλεία, τα οποία, συνδυαζόμενα, παρέχουν μια ολοκληρωμένη εικόνα της διεθνούς πραγματικότητας.

Η αμερικανική εξωτερική πολιτική διανύει τα τελευταία χρόνια μια αξιοσημείωτη στροφή προς τις αρχές του πολιτικού ρεαλισμού. Από την πρώτη θητεία της διακυβέρνησης Τραμπ, στην προεδρία του Μπάιντεν και εκ νέου του Τραμπ, η αμερικανική εξωτερική πολιτική φαίνεται να απομακρύνεται από τα φιλελεύθερα διεθνιστικά πρότυπα, προσαρμοζόμενη στις δομικές απαιτήσεις ενός αναδυόμενου πολυπολικού διεθνούς συστήματος. Στο πλαίσιο αυτό, έννοιες όπως η ισχύς, η εθνική κυριαρχία και το εθνικό συμφέρον αναλαμβάνουν κεντρικό ρόλο στη διαμόρφωση της εξωτερικής πολιτικής, εκτοπίζοντας προοδευτικά την προτεραιότητα που αποδιδόταν στους πολυμερείς θεσμούς και στο κοινό αξιακό υπόβαθρο της φιλελεύθερης διεθνούς τάξης.

Το διεθνές δίκαιο, υπό αυτή την οπτική γωνία, δεν αντιμετωπίζεται πλέον ως αυτοτελής κανονιστική δέσμευση, αλλά ως εργαλείο στρατηγικής διαπραγμάτευσης, ενώ η διακρατική συνεργασία αποκτά ευκαιριακό χαρακτήρα, εξαρτώμενη από τις εκάστοτε ισορροπίες ισχύος και τις επιταγές του εθνικού συμφέροντος. Η μεταπολεμική φιλελεύθερη διεθνής τάξη δεν καταρρέει ολοσχερώς, αλλά υφίσταται δομικό μετασχηματισμό, αναδιαμορφούμενη εντός του πλαισίου ρεαλιστικών ισορροπιών ισχύος. Υπό αυτή την ερμηνευτική προσέγγιση, ο ρεαλισμός αναδεικνύεται ως η θεωρία που αποκαλύπτει με τον πλέον εύγλωττο τρόπο τη δομική λογική της αμερικανικής ηγεμονίας και τη βαθύτερη επαναφορά στις παραδοσιακές στρατηγικές της αξίες.

Στο επίπεδο της Υψηλής Στρατηγικής, η εργασία ανέδειξε τη διαχρονική εγκυρότητα της αρχής, ότι η επιτυχία της έγκειται στην ορθή ευθυγράμμιση σκοπών και μέσων. Οι τέσσερις συντελεστές ισχύος ενός κράτους, οι οποίοι αποτελούν τους βασικούς πυλώνες της, (μοντέλο DIME), δεν λειτουργούν αποτελεσματικά ως μεμονωμένα μέσα, αλλά μόνο ως συντονισμένο σύνολο υπό την κατεύθυνση μιας συνεκτικής πολιτικής βούλησης. Η αμερικανική στρατηγική, παρά τα αναμφισβήτητα επιτεύγματά της, όπως η επέκταση του ΝΑΤΟ, η θεσμική απομόνωση της Ρωσίας και η διατήρηση της ουκρανικής αντίστασης, υπέφερε συχνά από εσωτερικούς παράγοντες που αντιτίθεντο στη μακροπρόθεσμη στρατηγική συνέπεια. Η παρατήρηση του Liddell Hart, ότι «ο ρόλος της Υψηλής Στρατηγικής είναι να συντονίζει και να κατευθύνει όλους τους πόρους ενός έθνους, προς την επίτευξη του σκοπού που καθορίζεται από την πολιτική», παραμένει πλήρως επίκαιρη.

Σε ευρύτερο επίπεδο, η παρούσα εργασία συμβάλλει στον ακαδημαϊκό διάλογο για τη σχέση θεωρίας και πράξης στις Διεθνείς Σχέσεις. Αναδεικνύει ότι οι θεωρητικές παραδόσεις δεν είναι απλώς αφηρημένα διανοητικά οικοδομήματα, αλλά εργαλεία κατανόησης που διαμορφώνουν, συνειδητά ή ασυνείδητα, τον τρόπο με τον οποίο οι υπεύθυνοι χάραξης της πολιτικής αντιλαμβάνονται την πραγματικότητα, ορίζουν τα εθνικά τους συμφέροντα και επιλέγουν τα κατάλληλα μέσα. Εξού και η βαθιά γνώση των διεθνολογικών θεωριών αποτελεί προϋπόθεση της στρατηγικής επάρκειας.

Το Ουκρανικό Ζήτημα παραμένει ανοιχτό. Οι τελικές του στρατηγικές συνέπειες για την αρχιτεκτονική ασφάλειας στην Ευρώπη, για τη φιλελεύθερη διεθνή τάξη και για τις ισορροπίες ισχύος σε παγκόσμιο επίπεδο, δεν έχουν ακόμη αποκρυσταλλωθεί. Αυτό καθιστά επιβεβλημένη την παρακολούθηση και την ανάλυσή του, μέσα από τα θεωρητικά εργαλεία που η παρούσα εργασία επιχείρησε να αξιοποιήσει. Οι αρχές που διατύπωσαν οι κορυφαίοι στρατηγικοί αναλυτές Θουκυδίδης, Sun Tzu, Clausewitz, αλλά και μεταγενέστεροι, (βλ. Κεφάλαιο 2), διατηρούν αναλλοίωτη τη διαχρονική τους εγκυρότητα. Στον 21ο αιώνα, η Υψηλή Στρατηγική καλείται να ενσωματώσει αυτές τις αρχές εντός ενός πολυδιάστατου, πολυπολικού και ταχύτατα μεταβαλλόμενου διεθνούς περιβάλλοντος, με την προϋπόθεση ότι απαιτείται τόσο θεωρητική κατάρτιση όσο και πρακτική σύνεση.

Αριθμός λέξεων: 13075

ΥΠΟΓΡΑΦΗ

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑΤΑ

«Α» Πηγές - Βιβλιογραφία
«Β» Τα Κράτη στη Διεθνή Πολιτική

ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

ΣΧΟΛΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ
78Η ΕΣ ΦΔΠ
20 Μαρ 26

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Α» ΣΤΗΝ ΑΤΟΜΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ
ΤΟΥ ΣΜΧΟΥ (Ι) ΣΤ. ΜΙΧΑΗΛΑΡΑ

ΠΗΓΕΣ - ΒΙΒΛΙΟΓΡΑΦΙΑ

Πηγές

Αρχεία

Congress.gov (2024). *Russia's War Against Ukraine: U.S. Policy and the Role of Congress (Version 11)*. Congress.gov. Ανακτήθηκε την 23/2/2026 από: https://www.congress.gov/crs-product/IF12277

Putin, V. (2021). *On the Historical Unity of Russians and Ukrainians*. Ανακτήθηκε την 19/2/2026 από: http://en.kremlin.ru/events/president/news/66181

U.S. Embassy in Ukraine (2008). *U.S. Ukraine Charter On Strategic Partnership.* Bureau of European and Eurasian Affairs: Washington. Ανακτήθηκε την 18/2/2026 από: https://ua.usembassy.gov/u-s-ukraine-charter-on-strategicpartnership/

U.S. White House. (2022). National Security Strategy. Washington. Ανακτήθηκε την 23/2/2026 από: https://bidenwhitehouse.archives.gov/wp-content/uploads/2022/10/Biden-Harris-Administrations-National-Security-Strategy-10.2022.pdf

Άρθρα

Metcalf, C. (2025, September 1). *Evaluating US Strategy for Ukraine.* Modern War Institute (MWI) at West Point. Ανακτήθηκε την 23/2/2026 από: https://mwi.westpoint.edu/evaluating-us-strategy-for-ukraine-a-pre-postmortem/

Siebold, S. (2025, December 19). *No drop in military aid to Kyiv since US policy shift, NATO official says.* Reuters. Ανακτήθηκε την 23/2/2026 από: https://www.reuters.com/business/aerospace-defense/no-drop-military-aid-kyiv-since-us-policy-shift-nato-official-says-2025-12-19/

Rieger, E. (2025, October 28). *They Shouldn't Receive Another Penny from America!": Contestations of U.S. Support for Ukraine from the Ideological Margins?.* Z Außen Sicherheitspolit 18, 651-671. Ανακτήθηκε την 27/2/2026 από: https://doi.org/10.1007/s12399-025-01073-2

Barron, K. (2022). *The Annexation of Crimea and EU Sanctions: An Ineffective Response. The Arbutus Review 13(1).* Ανακτήθηκε την 18/2/2026 από: https://journals.uvic.ca/index.php/arbutus/article/view/20760/9507

Pifer, S. (2021, December 21). *Russia's draft agreements with NATO and the United States: Intended for rejection?* Brookings. Ανακτήθηκε την 18/2/2026 από:https://www.brookings.edu/articles/russias-draft-agreements-with-nato-and-the-united-states-intended-for-rejection/

Smith, R. N. & Dawson, G. (2022, August 24). *Mearsheimer, Realism, and the Ukraine War.* Berlin: De Gruyter. Ανακτήθηκε την 10/3/2026 από: https://www.degruyterbrill.com/document/doi/10.1515/auk-2022-2023/html

Ιστοσελίδες

https://www.brookings.edu/articles/russias-draft-agreements-with-nato-and-the-united-states-intended-for-rejection/

https://www.aljazeera.com/news/2022/1/26/us-nato-deliver-responses-to-russian-demands-over-ukraine

https://www.nato.int/en/news-and-events/events/transcripts/2022/01/26/press-conference

https://www.congress.gov/crs-product/IF12277

https://mwi.westpoint.edu/evaluating-us-strategy-for-ukraine-a-pre-postmortem/

https://www.capital.gr/diethni/3623443/oie-to-sumboulio-asfaleias-katapsifizei-rosiko-sxedio-apofasis-gia-tin-anthropistiki-boitheia-stin-oukrania

https://nuclearnetwork.csis.org/from-the-g8-to-the-g7-russias-new-role-in-nonproliferation/

https://unric.org/el/%CF%87%CE%B1%CF%81%CF%84%CE%B7%CF%83-%CE%BF%CE%B7%CE%B5/

Βιβλιογραφία

Ηρακλείδης, Α. (2015). Διεθνείς Σχέσεις και Διεθνής Πολιτική. Αθήνα: Ανοιχτές Ακαδημαϊκές Εκδόσεις, Κάλλιπος. Διαθέσιμο στο: https://eclass.duth.gr/modules/document/file.php/1420708/ΔΙΕΘΝΙΕΣ%20ΣΧΕΣΕΙΣ.pdf

Κολιόπουλος, Κ. (2008). *Η Στρατηγική Σκέψη, από την Αρχαιότητα έως Σήμερα.* Αθήνα: Ποιότητα.

Κουσκουβέλης, Η. (2005). *Εισαγωγή στις Διεθνείς Σχέσεις.* Αθήνα: Ποιότητα.

Μαυρόπουλος, Π. (2012). *Εισαγωγή στη Θεωρία του Πολέμου και της Στρατηγικής (2η έκδοση).* Αθήνα: Ιδιωτική Έκδοση

Παπαφλωράτος, Ι. (2018). *Θεωρίες των Διεθνών Σχέσεων.* Αθήνα: Σάκκουλα.

Παπαφλωράτος, Ι. (2022). *Συνοπτική Ιστορία των Σχέσεων μεταξύ Ρωσσίας και Ουκρανίας. Μια σύγχρονη κρίση με ρίζες από το παρελθόν.* Αθήνα: Λειμών.

Παπαφλωράτος, Ι. (2023). *Η Εξωτερική Πολιτική και η Υψηλή Στρατηγική των Μεγάλων Δυνάμεων και των Βαλκανικών Κρατών (Συμπεριλαμβανομένων Ελλάδας - Τουρκίας)*, Δ' Επαυξημένη Έκδοση. Αθήνα: Λειμών.

Πλατιάς, Α. (1995). *Το Νέο Διεθνές Σύστημα: Ρεαλιστική Προσέγγιση Διεθνών Σχέσεων.* Αθήνα: Παπαζήση.

Πλατιάς, Α. (2010). *Διεθνείς Σχέσεις και Στρατηγική στον Θουκυδίδη.* Αθήνα: Εστία.

Πλατιάς, Α. & Κολιόπουλος, Κ. (2021). *Η Τέχνη της Στρατηγικής. 50 Κανόνες για τον Πόλεμο, την Πολιτική και την Καθημερινή Ζωή.* Αθήνα: Δίαυλος.

Jackson, R. & Sorensen, G. (2006). *Θεωρία και Μεθοδολογία των Διεθνών Σχέσεων: Η Σύγχρονη Συζήτηση* (μτφ. Κωνσταντινίδης Χ. επιμ. Τσάκωνας Π.). Αθήνα: Βιβλιοθήκη Διεθνών & Ευρωπαϊκών Σπουδών. (Το πρωτότυπο έργο εκδόθηκε το 2003).

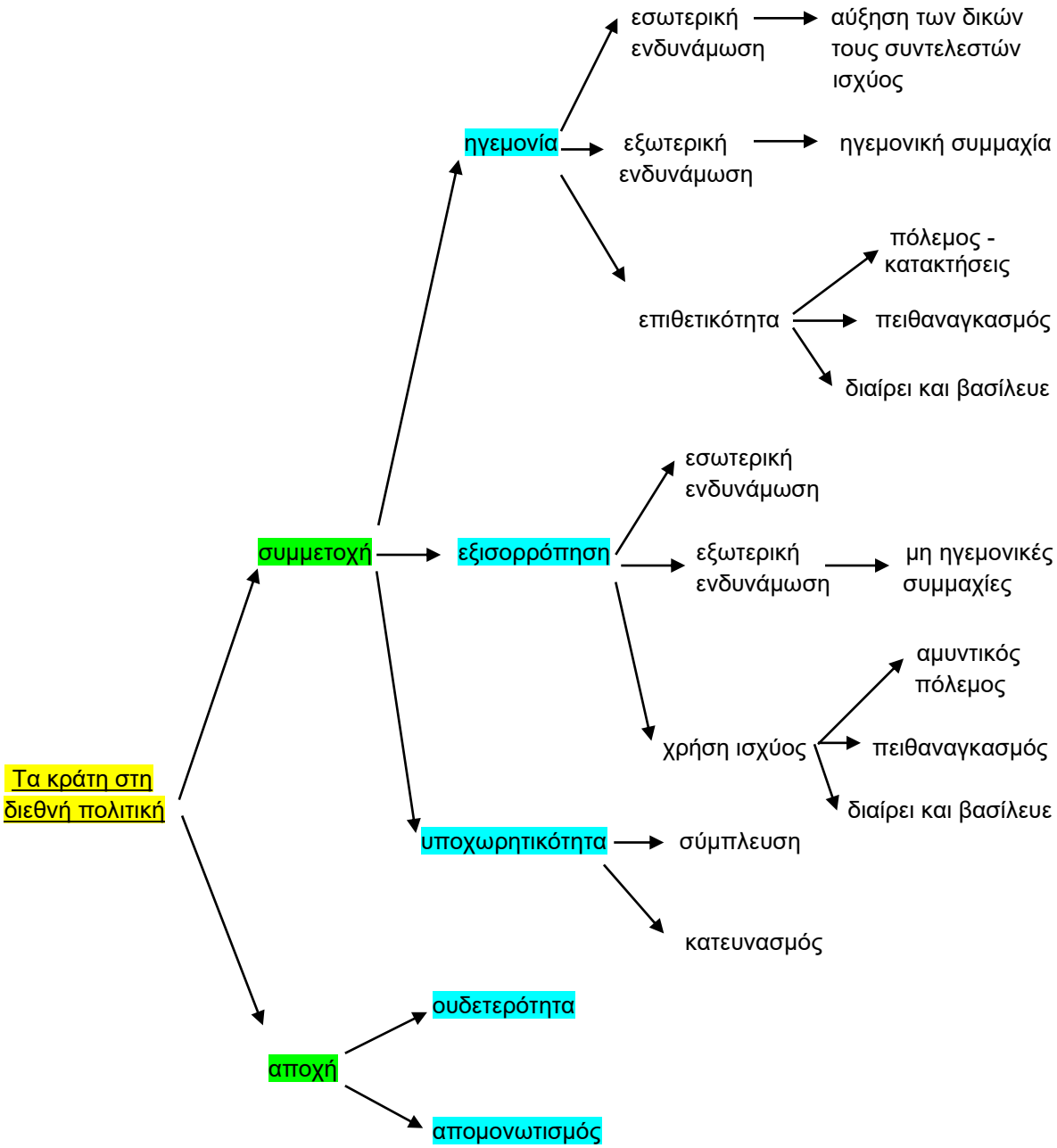
ΣΚΟΠΙΜΑ ΚΕΝΗ ΣΕΛΙΔΑ

ΣΧΟΛΗ ΕΘΝΙΚΗΣ ΑΜΥΝΑΣ
ΔΙΕΥΘΥΝΣΗ ΣΠΟΥΔΩΝ
78^{Η} ΕΣ ΦΔΠ
20 Μαρ 26

ΠΑΡΑΡΤΗΜΑ «Β» ΣΤΗΝ ΑΤΟΜΙΚΗ ΔΙΑΤΡΙΒΗ
ΤΟΥ ΣΜΧΟΥ (Ι) ΣΤ. ΜΙΧΑΗΛΑΡΑ

ΤΑ ΚΡΑΤΗ ΣΤΗ ΔΙΕΘΝΗ ΠΟΛΙΤΙΚΗ

Οι επιλογές συμπεριφοράς των κρατών στο διεθνές σύστημα περιγράφονται στο διάγραμμα που ακολουθεί:

(Κουσκουβέλης, 2005, σ. 191)

Στην περίπτωση της ενεργούς συμμετοχής, τα κράτη έχουν τρεις επιλογές όπως φαίνεται στο διάγραμμα:

- *Ηγεμονία (μάλλον επιθετική συμπεριφορά),*
- *εξισορρόπηση (μάλλον αμυντική)*
- *υποχωρητικότητα.*

⇒ Αν τα κράτη επιδιώξουν την ***ηγεμονία***, οι επιλογές τους είναι τρεις. Πρώτο, *εσωτερική ενδυνάμωση*, δηλαδή αύξηση των δικών τους συντελεστών ισχύος (π.χ. εξοπλισμών, οικονομικών πόρων κ.λπ.). Δεύτερο, *εξωτερική ενδυνάμωση*, με τη δημιουργία συμμαχιών ηγεμονικού χαρακτήρα. Τρίτο, *επιθετικότητα*, δηλαδή *πόλεμος* - κατακτήσεις, ή *πειθαναγκασμός* με σκοπό την υποβάθμιση, απόκρουση ή καταστροφή των αντιπάλων, ή την εφαρμογή της στρατηγικής *«διαίρει και βασίλευε»* μέσω συμμαχιών.

⇒ Αν τα κράτη επιδιώξουν την ***εξισορρόπηση*** και πάλι οι επιλογές είναι τρεις: Πρώτο, να επιζητήσουν την ισοδυναμία, ισότητα ή και την υπεροχή ισχύος έναντι άλλων κρατών μέσω *εσωτερικής ενδυνάμωσης* σε συνδυασμό με ένα δόγμα ή διάθεση αμυντική και όχι επιθετική. Δεύτερον, μπορεί να επιζητήσουν την *εξωτερική ενδυνάμωση,* δηλαδή μια κατάσταση ισότητας και ισορροπίας της ισχύος ή αποτροπής, είτε μέσω συμμαχιών με τους αντιπάλους των αντιπάλων τους, είτε με την εφαρμογή μιας στρατηγικής *«διαίρει και βασίλευε».* Τρίτο, να *χρησιμοποιήσουν την ισχύ* τους επιθετικά, είτε απροκάλυπτα σε πόλεμο είτε συγκαλυμμένα μέσω της στρατηγικής του πειθαναγκασμού με σκοπό την υποβάθμιση, απόκρουση ή/και καταστροφή των δυνάμεων του αντιπάλου.

⇒ Αν τα κράτη επιδιώξουν την ***υποχωρητικότητα****,* τότε έχουν δύο συναφείς επιλογές να ακολουθήσουν: Πρώτον, της *σύμπλευσης*, δηλαδή συμπλέουν με τα συμφέροντα του ισχυρότερου και γίνονται δορυφόροι του και δεύτερον του *κατευνασμού,* δηλαδή υποχωρώντας στις απαιτήσεις του ισχυρού, επιχειρούν να τον κατευνάσουν ή να τον εξευμενίσουν.

Στην περίπτωση της αποχής, τα κράτη επιλέγουν:

⇒ Πρώτον, την ***ουδετερότητα****,* δηλαδή το κράτος να μην έχει καμία ανάμειξη στη διεθνή πολιτική ή/και εσωτερική ενδυνάμωση με αμυντικό χαρακτήρα και δόγμα.

⇒ Δεύτερον τον ***απομονωτισμό***, που σχεδόν ταυτίζεται με την ουδετερότητα, με πιθανή εσωτερική ενδυνάμωση.
(Κουσκουβέλης, 2005, σ.σ. 187-191)